

Nationalmuseet

NOTAT

22. november 2022

VEDR. BEVARINGSVÆRDIER I

Sagsnummer: 22/11261

MORSØ PROVSTI

Forskning, Samling og Bevaring

Oldtid, Middelalder og Renæssance

Sagsbehandler: Sofie Korsgaard Stobberup

<u>INDLEDNING.....</u>	<u>2</u>
<u>SEJERSLEV KIRKE.....</u>	<u>8</u>
<u>EJERSLEV KIRKE.....</u>	<u>11</u>
<u>ELSØ KIRKE</u>	<u>15</u>
<u>ERSLEV KIRKE.....</u>	<u>18</u>
<u>JØRSBY KIRKE.....</u>	<u>21</u>
<u>LJØRSLEV KIRKE.....</u>	<u>24</u>
<u>LØDDERUP KIRKE</u>	<u>27</u>
<u>NYKØBING KIRKE</u>	<u>30</u>
<u>SØNDER DRÅBY KIRKE.....</u>	<u>33</u>
<u>TØDSØ KIRKE</u>	<u>36</u>
<u>ALSTED KIRKE.....</u>	<u>39</u>
<u>VESTER ASSELS KIRKE</u>	<u>42</u>
<u>ØSTER ASSELS KIRKE</u>	<u>45</u>
<u>BLIDSTRUP KIRKE</u>	<u>48</u>
<u>ØRDING KIRKE</u>	<u>51</u>
<u>VEJERSLEV KIRKE</u>	<u>54</u>

Nationalmuseet

<u>GALTRUP KIRKE.....</u>	<u>57</u>
<u>ØSTER JØLBY KIRKE.....</u>	<u>60</u>
<u>DRAGSTRUP KIRKE.....</u>	<u>63</u>
<u>FRØSLEV KIRKE.....</u>	<u>66</u>
<u>MOLLERUP KIRKE.....</u>	<u>69</u>
<u>OVTRUP KIRKE.....</u>	<u>72</u>
<u>SUNDBY KIRKE.....</u>	<u>75</u>
<u>SKALLERUP KIRKE.....</u>	<u>77</u>
<u>SOLBJERG KIRKE.....</u>	<u>80</u>
<u>BJERGBY KIRKE.....</u>	<u>83</u>
<u>FLADE KIRKE.....</u>	<u>86</u>
<u>TÆBRING KIRKE.....</u>	<u>88</u>
<u>RAKKEBY KIRKE.....</u>	<u>91</u>
<u>KARBY KIRKE.....</u>	<u>93</u>
<u>AGERØ KIRKE.....</u>	<u>97</u>
<u>HVIDBJERG KIRKE.....</u>	<u>99</u>
<u>REDSTED KIRKE.....</u>	<u>102</u>

Indledning

Kirkescreeningernes indhold og anvendelse

Dette notat har til hensigt at klarlægge, hvilke antikvariske værdier, der findes i kirkernes bygning og inventar, samt at give antikvarisk og arkitektfaglig sparring ift. udfordringen med kirkernes vedligehold. Notatet er udarbejdet som led i projektet ”Differentieret vedligeholdelse og brug af kirkebygninger” for at anskueliggøre overfor menighedsråd og provsti, hvor i kirkerne, der hovedsageligt findes væsentlige kulturhistoriske værdier, samt for at oplyse om kirkernes bevaringsværdier forud for projektering af vedligehold og anvendelse. Notatet er således ikke en udtømmende beretning over kirkens bygning og inventar, men fremhæver en del af de væsentlige kulturhistoriske bevaringsværdier, der danner udgangspunkt for en samlet kulturhistorisk kategorisering. En gennemgang og kategorisering af bevaringsværdierne er gennemført af Nationalmuseet og bringer kirkerne i fire overordnede kategorier:

1. Meget stor antikvarisk interesse
2. Stor antikvarisk interesse
3. Middel antikvarisk interesse
4. Lav antikvarisk interesse

Notatet rummer ligeledes en kulturhistorisk og arkitektfaglig prioritering af aktuelle vedligeholdelsesopgaver i den enkelte kirke med udgangspunkt i kirkernes seneste provstesynsrapporter.

Screeninger – fremgangsmåde og problematikker

Notatet for kirkerne på Mors er lavet som et samarbejde mellem den Kongelige Bygningsinspektør, Mette Viuf Larsen (VMB Arkitekter), og Nationalmuseet v. museumsinspektør og kirkekonsulent, Sofie Korsgaard Stobberup.

I forbindelse med screeningen er provstiets enkelte kirker blevet undersøgt med udgangspunkt i gennemgang af arkivalske og faglitterære kilder, hvoraf Nationalmuseets *Antikvarisk-Topografiske Arkiv* og bogværket *Trap Danmark* (udg. V, VI) samt kirkeværket *Danmarks Kirker*, Thisted Amt, er det centrale kildemateriale. Kirkeværket besøgte Morsø Provstis kirker i 1940'erne og beskrev alle kirker på nær Agerø kirke. Derfor er også Agerø kirkes egen hjemmeside inddraget som kilde.

I forlængelse heraf er kirkerne blevet besøgt fysisk af Nationalmuseets inspektør og den Kongelige Bygningsinspektør i forening. I forbindelse med vurdering af kirkernes vedligeholdelsesgrad og - behov er provstiets bygningssyn blevet anvendt som ensartet udgangspunkt, da disse – i modsætning til de ét-årige syn – er udført af tegnestuer med et godt kendskab til alle provstiets bygninger.

Der er forskellige problematikker forbundet med screeningen, som man skal have in mente:

Nationalmuseet

- Screeningerne giver, hvad angår vedligeholdet, et konkret øjebliksbillede af forholdene, og er derfor ikke at betragte som en langsigtet plan.
- Screening af vedligeholdelsesproblematikkerne trækker kun på to af kirkeministeriets konsulentgrupper (Nationalmuseet og den Kongelige Bygningsinspektør), men med fordel kunne øvrige konsulenter have bidraget (kirkegårdskonsulenten, varme-, energi- og klimakonsulenten, etc.). Ligeledes har en konserveringsfaglig repræsentant fra Nationalmuseet heller ikke deltaget i besigtigelserne.
- Screeningen af bevaringsværdierne er lavet af én af Nationalmuseets inspektører, der selv sagt har fagligt speciale i et aspekt af det kirkeantikvariske område, men mere jævne kompetencer i forhold til andre detailemner, såsom konserveringsfaglige undersøgelser. Af samme grund anbefales der i flere tilfælde yderligere besigtigelse fra en konserveringsfaglig kirkekonsulent i rapporten.
- I visse kirker har tilgængeligheden til tagrummet været problematisk (mange kirker på Mors har intet tårn). Tagværkerne har dog kunnet besigtiges i langt størstedelen af kirkerne.

Under den enkelte kirke i notatet er angivet en liste over kirkens væsentlige bevaringsværdier baseret på kilder forud for besøget. Disse er efterfølgende – hvor det er muligt - tilrettet med udgangspunkt i faktiske observationer i kirken under screeningen. Fordi der under besøgene var begrænset tid til rådighed, kan der være ændringer vedr. arkitektur, inventar og gravminder, som ej blev observeret. Her må menighedsrådene selv supplere med kendskab til forandringer i kirken og eventuelt tilkomne eller afhændede genstande. Desuden er der ikke taget stilling til bevaringsværdigt løst inventar (alterkalke, dåbsfæde m.v.).

I Morsø Provsti er det bemærkelsesværdigt, at kirkerne i bevaringsmæssig optik kun har gennemgået ganske få radikale ændringer siden kirkeværkets besøg i 1940'erne, og der er således fortsat stor overensstemmelse mellem kirkebeskrivelserne dengang og det faktiske inventar m.v. i kirkerne. I antikvarisk henseende er en opdateret viden om kirkerne i området vigtig for Nationalmuseets fremtidige indsats ift. kulturarvsbevaring og -dokumentation i forbindelse med kommende projekter.

Overvejelser vedr. prioritering af fremtidigt vedligehold

Den generelle standard for vedligehold i provstiets kirker

Kendetegnende for provstiets kirker er et højt vedligeholdelsesniveau, og det er tydeligt, at menighedsrådene og kirkernes ansatte udfører et stort og vigtigt arbejde for at sikre, at kirkerne fremstår vedligeholdte. I forbindelse med besigtigelserne blev der naturligvis iagttaget akutte vedligeholdelsesproblematikker - dette dog kun i enkelte kirker - men overordnet fremstår kirkerne tætte på tag og fag. I flere tilfælde var kirkerne endda i særdeles præsentabel stand med gode muligheder for opretholdelse af løbende vedligehold uden de store omkostninger, hvis blot man holder fast i den nuværende standard.

Nationalmuseet

Struktur over nødvendige vedligeholdelsesopgaver.

Grundlæggende er provstesynene i Morsø provsti grundigt udført, om end en mere detaljeret opsætning af synsrapporterne, hvor prioriteringsrækkefølge og økonomiske overslag over de enkelte opgaver bør overvejes. Man har været kirken rundt, også de til tider vanskeligt tilgængelige tagrum, for at sikre, at eventuelle mangler bliver opdaget. En større opmærksomhed på inventarets tilstand, kirkernes indeklima og de indvendige kalkede overflader både i kirkerum og evt. tårnrum er ligeledes ønskelig fremadrettet (jf. nedenfor). I et lidt større perspektiv kunne det være brugbart at udarbejde en standardskabelon for provstesynene, som skal anvendes i samtlige provstier i landet. Ligeledes at arbejde med en uddannelse af provstiets bygningskyndige, så den rette faglighed opnås, og så synene udføres med en vis ensartethed og standard. Herudover kan det anbefales at de Kongelige Bygningsinspektører inddrages i udvikling af ovenstående skema og et system, som gør det muligt for provsterne og provstiudvalgene at danne sig et samlet overblik over de forestående prioriterede arbejder med tilhørende økonomi i hele provstiet. Sådanne systemer findes til syn og planlægning af vedligehold og genopretning af statens fredede bygninger, hvilket de Kongelige Bygningsinspektører har erfaring med og fint kan viderebringe i det kirkelige regi.

Synsrapporterne fremstår bl.a. mangelfulde med hensyn til estimerede omkostninger og udbedringsdato, hvilket ellers kunne bidrage til et bedre overblik over vedligeholdelsesopgavernes omfang og ressourcetræk. Overordnet kan det anbefales, at man overvejer en meget struktureret tilgang til tilsynsarbejdet med henblik på at lave langsigtede vedligeholdelsesplaner over f.eks. 10-15 år. Nogle opgaver er voldsomt kostbare, andre er væsentligt billigere, men eksempelvis skal større udbedringer i en historisk tagkonstruktion planlægges praktisk og økonomisk i meget god tid, hvorfor det er vigtigt at have en samlet strategi for rækkefølgen af de nødvendige opgaver. Dette sikrer også, at menighedsrådet i god tid kan søge vejledning om, hvad planlægningen af et sådant projekt indebærer, samt hvilke aktører der skal inddrages hvornår i processen.

Det er samtidig vigtigt, at man holder kirken tæt på tag og fag og har styr på indeklimaet, før man prioriterer kosmetiske problemer. Uden den rette rådgivning kan det være vanskeligt for et menighedsråd at skelne mellem problematikker, der kræver snarlig udbedring, og forventelige forhold i en ældre kirkebygning, som blot skal holdes under observation. Dette er ofte tilfældet med de rent kosmetiske problematikker (misfarvede, kalkede flader f.eks.), som må accepteres i et vist omfang i f.eks. en middelalderkirke og ikke stjæle fokus fra mere presserende opgaver vedr. tagarbejder eller inventarvedligehold. I den sammenhæng vil langsigtede vedligeholdelsesplaner bidrage til at skabe klarhed på provstiniveau over de mest påtrængende vedligeholdelsesopgaver.

Rettidig rådgivning

De fleste mangler (revner, skader på bygningsdele, etc.) synes at være blevet registreret i forbindelse med provstesyn. Blandt de mere almindelige (ældre) mangler i synsrapporterne ses imidlertid ofte bemærkningen ”kontakt Nationalmuseet” og ”holdes under observation” uden vejledning om proceduren (konkrete kontaktoplysninger eller f.eks. løbende opmåling af revner eller fotodokumentation). Det er ofte tilfældet, at både større og mindre mangler er konstateret, men ikke udbedret ved næste syn – måske pga. uklarhed om observationspraksis eller manglende overlevering af fremgangsmåde og data imellem menighedsråd, bygningsagkyndige og ansatte. Varigheden af projekter trækker måske af samme grund unødvendigt ud. At manglerne optræder flere år i træk antyder dels, at menighedsrådene måske er i vildrede omkring, hvordan opgaven løses, og hvem de skal kontakte, dels at der måske ikke er overskud til at løse opgaven, da indhentning af vejledning kan være en kompliceret og længerevarende proces, som også tærer på

Nationalmuseet

de mentale ressourcer. I den forbindelse er det også vigtigt, at det gøres klart i synene, hvilke arbejder der kræver Stiftsøvrighedens godkendelse, samt hvilke evt. specialister og konsulenter, der skal rekvireres. Generelt må det dog konstateres, at det er vigtigere at agere end at vente, da nogle istandsættelsesopgaver risikerer at blive voldsomt fordyrende, jo længere tid der går. I værste fald medfører dette irreversible skader på bygning og inventar med høj kulturværdi, som med rettidig omhu kunne være begrænset eller helt undgået.

Der ligger altså en væsentlig opgave hos provstiet i form af opfølgning på konstaterede mangler samt vejledning af menighedsrådene om, hvilke muligheder der er for besigtigelser og indhentning af rådgivning fra Stiftets konsulenter. I flere af de besigtigede kirker, hvor der ses problemer med kalk både ind- og udvendigt, vil det f.eks. være en god idé at påbegynde dialog med Nationalmuseet vedr. behandling og vedligehold af kalkede flader. På øen Mors kan der konstateres geografisk varierende, men også lokalt ensartede forhold på f.eks. facaderne af flere kirker grundet beliggenhed, vejr og vind. Her kan man med fordel – især hvis menighedsrådet har ansvaret for mere end én kirke – sørge for at samle anmodningen om sagkyndig rådgivning, så også faste procedurer blandt håndværkere og gravere kan klarlægges, indarbejdes og videreformidles. Med andre ord kan provstierne i samråd med konsulenterne sagtens bidrage til udvikling og formidling af en såkaldt ”kirkekyndighed” på området, som både kan højne vidensniveauet lokalt og være ressourcebesparende. Både på det rent praktiske og økonomiske niveau, men også mentalt for den enkelte medarbejder og menighedsrådsrepræsentant. Derfor bør de relevante personer være til stede på de rigtige tidspunkter. Også under konsulentrunderne.

Udvendigt murværk – løbende vedligehold

I den følgende vurdering af provstiets kirker er det en gennemgående bemærkning, at kirkerne med fordel kan rekvirere en dygtig murer med erfaring i at arbejde med middelalderkirker til årligt tilsyn med det ydre murværk. Denne kan yde løbende vedligehold og udbedre mindre skader, så større, kostbare og tidskrævende istandsættelsesprojekter undgås. Provstiet kan med fordel foranstalte et sådant tiltag på vegne af menighedsrådene og lave en aftale med et murerfirma, som fast kan tage rundt mellem provstiets kirker.

Behov for stillingtagen til inventaret

Der er i synsrapporterne begrænset fokus på inventaret, skønt dette på Mors også omfatter væsentlige bevaringsværdier. Af synsrapporterne fremgår det tydeligt, at det i forbindelse med synene er bygningskroppen, der er i centrum. Dette er på sin vis forståeligt, fordi den konserveringsfaglige ekspertise ofte må indhentes andetsteds end lokalt. Nationalmuseets konserveringsfaglige konsulenter må derfor inddrages i form af besigtigelser forud for projekter, da museet råder over en samlet national bevaringsekspertise, men manglerne skal opdages rettidigt, så museet kan kontaktes. I en langsigtet vedligeholdelsesplan vil det være vigtigt at føre løbende tilsyn med inventaret, hvor der evt. kan laves fotodokumentation i forbindelse med synene, som kan benyttes som løbende referenceramme. Den bygningsfagkyndige kan med fordel føre tilsyn på baggrund af Nationalmuseets tidligere besigtigelser af inventaret, såfremt sådanne er udført, og rapporterne kan (medmindre de vurderes forældede) genindhentes hos museet, hvis en korrekt overlevering ikke har fundet sted. I Nationalmuseets konserveringsfaglige besigtigelser af historisk inventar foreligger ofte et estimat for, hvornår et stykke inventar under alle omstændigheder bør gennemgå konservering. Når en kirke har fået foretaget en sådan besigtigelse, kan provstiet bidrage til sikring af, at denne vurdering inddrages som supplement i synsrapporterne, så en kommende

Nationalmuseet

konservering planlægges og indregnes i vedligeholdet i god tid. Derved kan en bedre overlevering mellem provstiet, de forskellige menighedsråd og kirkens medarbejdere sikres.

Datalogging

Der er udfordringer med rumklimaet i mange middelalderkirker. Årsagen til murværksproblemer og skimmelvækst kan variere. Nogle gange er kirkens beliggenhed og bestemte vejrforhold årsagen til problemerne, andre gange har der været udskiftning af et varmesystem eller ændringer i opvarmningspraksis/udluftning m.v. Når der søges vejledning – desværre ofte når skaden er sket - mangler rådgivere ofte konkrete data fra en længere periode. Alle kirker på Mors bør opsætte datalogger, hvis det ikke allerede haves, så forebyggende tiltag kan finde sted. Kommunikation og videreformidling medarbejdere og menighedsråd imellem er her vigtigt. Ligeledes anbefales der i flere kirker anskaffelse af en affugter (se bemærkninger under de enkelte kirker).

Forbedret adgang til tagrum

Vedr. arbejdsmiljøloven skal der generelt henvises til Kirkeministeriets ”Vejviser til de vigtigste arbejdsmiljøopgaver i kirker og på kirkegårde”. Under besigtigelserne i Morsø Provsti var det særligt adgangsforhold til tårne og lofter, der blev bemærket som værende problematiske. For mange af kirkernes vedkommende er der fine adgangsforhold til lofter og tårnrum, som fremstår pæne og ryddelige. I nogle tilfælde er det daglige arbejde og tilsyn dog vanskeligt at gennemføre, hvilket begrænser muligheden for et grundigt og rettidigt tilsyn fra medarbejdere og provsti. Hvor der blev konstateret manglende eller vanskelige adgangsforhold anbefales straksudbedring. En dialog med gravere og håndværkere om de specifikke besværligheder i det daglige kan forhåbentlig fremskynde processen.

I nogle kirker skal der også ryddes op på lofterne for at forbedre adgangen. Enkelte steder er der under screeningen imidlertid fundet bevaringsværdige genstande opbevaret i tag- eller tårnrum, ofte på uhensigtsmæssigt vis, hvor inventarets tilstand enten allerede er forringet eller vil blive det. Inden oprydning bør Nationalmuseet kontaktes for rådgivning om sortering og forbedring af opbevaringsforhold, hvis ældre inventargenstande findes. Det er angivet ved notatet for den enkelte kirke, hvis der under kirkescreeningen er observeret genstande af potentiel antikvarisk værdi i tagrummene, men pga. tiden til rådighed eller manglende adgang kan noget være overset, og listen er derfor ej udtømmende. Museet bør hellere kontaktes en gang for meget end for lidt, hvis menighedsrådet støder på historisk inventar andre steder end i kirkerummet – dels ifm. loftsoprydning, så risiko for brand, insektangreb m.m. kan nedbringes, dels så inventaret bliver registreret hos museet fremfor blot at foregå lokalt. Museet får da mulighed for at vejlede menighedsrådet om bedre opbevaringsløsninger. Hvis museet har rådet til en besigtigelse af kirkens inventar, bør menighedsrådet huske at informere den konserveringsfaglige kirkekonsulent om, hvad der findes af ældre inventar i tagrum m.v., når vedkommende er på stedet.

Kirkernes samlede kulturværdi

Sammenlignet med visse andre egne i Danmark har kirkerne på Mors samlet set ikke undergået store forandringer gennem det seneste århundrede. Derfor har kirkescreeningen på disse kanter givet mulighed for at opnå indsigt i bevaringsværdier på tværs af kirkerne i et usædvanligt højt omfang. Den enkelte kirkes kulturværdi hverken kan eller skal betragtes isoleret fra nabokirkerne. Som nævnte i Danmarks Kirker (s. 1069), har fattige tider og det barske klima ikke blot voldt ødelæggelser, men også givet de gamle kirker karakter. Det er desuden tydeligt, at de egnspecifikke kendetegn, både stilistisk og håndværksmæssigt, bevidst er blevet videreført gennem århundreder,

Nationalmuseet

endda også op gennem de omfattende restaureringer i starten af 1900-tallet, og sågar i Agerø kirkes romanskinspirerede kunstneriske udsmykning fra 1990'erne. Stilistisk træder en lokalpræget renæssancestilart tydeligt frem i næsten alle kirker – enten som oprindelig eller som bevidst videreudvikling eller videreførelse heraf – og de samme snedkermestre, arkitekter og kunstnere har flere steder sat deres præg på øen. Det er ikke en stilart, der gør ”stort væsen af sig”, men den er helstøbt på sin egen stilfærdige facon samt meget særlig og bevaringsværdig. Kirkerne har derfor en indbyrdes sammenhængskraft, som ikke findes i lige høj grad alle steder i landet. Ethvert arbejde med kirkerne bør derfor være centreret om en opretholdelse af ikke blot den enkelte kirkes kulturværdi, men hele egnens, for respekten for de særegne stilarter og øens stedsånd har til alle tider været fremherskende blandt menighedsråd, håndværkere og arkitekter på Mors. Der bør værnes om denne beundringsværdige tradition.

Sejerslev kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 11. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Sejerslev kirke består af kor og skib fra romansk tid samt sengotisk våbenhus og tårn. Inventaret er primært fra middelalder og renæssance, men rummer også dele fra 1700-tallet. Kirken er oprindeligt viet til Set. Nicolaus.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Sejerslev kirke ligger relativt tæt på bebyggelse med svagt faldende terræn og kampestensdiger til alle sider. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner fredning på nær mod vest.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kirken består af en stærkt omsat kvaderklædning, især på af skibet. Det sengotiske tårn var oprindeligt højere og står i rå granitkvadre på nederste halvdel. Tårnet er hvidkalket øverst. Desuden er våbenhuset sammen med enkelte partier rundt om skibets vinduer hvidkalket. Kun ét oprindeligt vindue øst for nordre langmur er bevaret. Et lavtsiddende, retkantet vindue vestligst i skibets nordmur er muligvis etableret samtidig med herskabsstolen. I gotisk tid blev apsis udskilt til sakristi. Heri ses fortsat en ældre, fladbuget, falset dør samt et østvindue.

Tagværk: Tagværk er fornyet med fyr. De romanske byggeafsnit er blytækte, mens våbenhus og tårn er teglhængte. Kor, skib og våbenhus har indvendige bjælkelofter. Begge østre taggavle oprindelige.

Kalkmalerier: I 1905 blev rester af kalkmalerier fundet bag altertavlen fra tre forskellige perioder malet ovenpå hinanden på gotisk skillemur. Disse kan have tjent som altertavle. Nu overkalket. Ved opstilling af nyt stoleværk fandtes i 1933 et lille parti af en barok dekoration øst for herskabsstolens vindue. Nu overdækket, men tegning kan ses i Antikvarisk-Topografisk Arkiv.

Bygningsarkæologiske spor: Der ses en genanvendt overligger i tårnets sydvindue. Spor efter tidligere overligger er muret ind i våbenhusfacaden. Norddøren er tilmuret. Korbuen er omsat i 1850'erne. En indristet bølgeranke er muligvis fra samme tid. I tårnets sydmur ses et reliefhugget mandshoved. Mindre hoved ses på nordsiden af skibet.

Arkitekturhistorie: Kirkens tårn er ombygget og har muligvis oprindeligt været højere og mere rigt udsmykket.

Nationalmuseet

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord: Romansk, granitkvadre, cementfugget, muligvis omsat.
Altertavle. 1601, lutheransk fløjtype. Oprindelig staffering fremdroges i 1904 ved istandsættelse. Storfeltmaleri: Kristus på korset.
Døbefont. Romansk, granit.
Prædikestol. Renæssance, o. 1640 af Mester Niels (Salling).
Korbuekrucifiks: o. 1700 efter middelalderligt forbillede. Hænger på nordvæggen tæt ved herskabsstolen, hvor der engang fandtes spor efter kalkmaleri.
Stolestader: 1933 i renæssancestil. Dele fra tidl. er bevaret, primært i de østligste stolestader. Der kan dog være flere ældre dele i stoleværket – også omkring opgangen til prædikestolen.
Herskabsstol, o. 1750 svarende til Ljørslev. Rokoko. I skibets nordvesthjørne.
Brudestole. To stk., muligvis engelsk barokarbejde fra 1660'erne. I koret.
Dørfløj. Apsidens skillemur, nyere af fyr, men med indgraveret kasselås 1651.
Klokken: Rolf Borchardt, 1608. Hænger i tårnet, men har tidl. hængt i stabel. En del ældre træ kan observeres i klokkestolen, men alder er ukendt.
Pengeblok
Epitafium, præsteportræt 1675. Nordvæggen.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirken har et meget fint historisk inventar fra flere perioder med ensartet, afstemt staffering.

SAMLET VURDERING

Den ganske store kirke rummer meget historisk inventar fra flere perioder. Særligt herskabsstolen er værd at fremhæve. Udvendigt ses bemærkelsesværdige bygningsarkæologiske detaljer, hvoraf spor både ses på bygningens facader og rundt omkring på kirkegården langs digerne. Desuden er der kendskab til kalkmalerier fra flere perioder i kirken.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Lille vindue mod nordvest males.	3
2. Blytag efterses langs tagfod, især på korets nordside og i skibet.	3
3. Kvaderstensmur inkl. sokkel mod syd og vest eftergås i fuger.	2, jf. ndf.
4. Murværk rundt om sydvendte vinduer reparerer.	2
5. Skader på tårn syd/øst udbedres v. kalkning.	2
6. Bedre udluftning af kirken, især apsis, indarbejdes.	2

Nationalmuseet

7. Overside af skab i apsis ryddes.	3
8. Løse effekter på loft bør fjernes/gennemgås.	3, jf. ndf.
9. Ventilation af tagrum bør øges.	2, jf. ndf.
10. Glamluger i tårn males og reparerer.	2
Nye mangler	
11. Knækkede tagsten på våbenhus skal udskiftes.	1
12. Revner og afskalninger i murværk i korets hjørner samt lidt større partier i skibet bør holdes under observation/dokumenteres via syn.	3
13. Sugfjæl skal males.	3
14. Lille revne i hjørne af våbenhus holdes under obs.	4
15. Understrygning bør eftergås.	3
16. Tårnets stag skal på sigt udskiftes og holdes under obs.	4, jf. ndf.
17. Små skader på altertavle.	3, jf. ndf.

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 3: Kalkningstjenesten fra Nationalmuseet bør rekvireres ifm. udbedring af tårnskader og fuger på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. Omfugning af kvadermurværk kræver udarbejdelse af projekt, som skal sendes til godkendelse hos Stiftsøvrigheden.
- Nationalmuseet kan ligeledes rådgive om behandling af rødalgerne i apsis.
- Jf. punkt 16: Stag i tårnet ruste og udvider sig i murværket og påvirker det (revnedannelser, kalk). Spor efter mange murværksreparationer ses udvendigt på tårnet, hvilket bekræfter problemet indvendigt. Der bør på længere sigt udarbejdes et projekt for udskiftning af stagene.
- Jf. punkt 9: Evt. via sugfjæl
- Der bør etableres bedre belysning i våbenhuset.
- Jf. punkt 17: I 2007 blev det af Nationalmuseet vurderet, at altertavlen skulle restaureres, og den ser relativt nyrestaureret ud, men der observeres alligevel små skader. Den skal desuden holdes under observation for borebiller. En evt. besigtigelse kan rekvireres hos Nationalmuseet på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk
- Jf. punkt 8: Effekter på loft: Der bør sorteres i dem, og der bør laves en bedre opbevaringsløsning, f.eks. i form af en reel. En del kan dog også afhændes, men bl.a. tidl. salmetavler og muligvis andre ældre dele bør dokumenteres før bortskaffelse. Nationalmuseet kan rådgive herom.
- Der har været borebilleangreb i prædikestolens opgangspanel, men det vurderes ikke aktivt. Holdes under opsyn, f.eks. med opmærksomhed på træstøv ifm. støvsugning osv. Nationalmuseet kontaktes ved aktivt borebilleangreb.

Ejerslev kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 11. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Ejerslev kirke består af kor og skib fra romansk tid samt våbenhus og tårn fra 1936. Inventaret er primært fra 1600-tallet, men rummer bl.a. også et korbuekrucifiks fra o. 1250.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Ejerslev kirke ligger tæt ved Limfjorden, og kampesteddiger indhegner kirkegården. Dog er diget mod vest erstattet med en mur af kløvede sten.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Skibet har omsatte granitkvadre og udvendigt murværk er istandsat i 2013. Tårn og våbenhus er hvidkalket, men regelmæssigt placerede, rå kampesten ses ved soklerne. Rundt om skibets nyere vinduer, under sugfjæl samt øverst på gavle ses også hvidkalkninger. Kun korets nordvindue er oprindeligt.

Tagværk: Alle er nyere. Over kor og skib blytækte, over våbenhus og tårn teglhængte. Også nyere bjælkelofter i kor og skib. Obs: Tagrum over våbenhus kunne ikke besigtiges.

Bygningsarkæologiske spor: Korbuen er udsmykket med indhuggede dragedekorationer samt to kryds. En foroven let rundet overligger er indsat lige over soklen i tårnets vestmur. Andre er muligvis placeret på kirkegården.

Arkitekturhistorie: Stolestader og vægpaneler fornyet 1936-37 samt malet 1956-58 i forbindelse med renovering. Tårnet er opført i 1936 v. arkitekt Anders Krogfelt. Et ældre tårn fandtes muligvis forinden.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Romansk. Omsat og står frit.
Altertavle. Renæssance 1600-20. Storfelt maleri 1903/04. Tidl. maleri fra 1700-tallet med korsfæstelsesgruppe befinder sig nu på nordvæggen i tårnrummet. Ældre malerier er placeret på altertavlens bagside.
Døbefont. Romansk, granit, med arkadeagtig bort. Samme værksted som Sejerslev. Placeret forrest i skibets nordside.
Prædikestol. Renæssance o. 1600. Staffering og indskrifter fra 1903 af E. Bayer.
Himmel. Nyere.
Korbuekrucifiks. Senromansk, o. 1250.
Stolestader. Umiddelbart nyere.
Klokke. Omstøbt i 1899 af L. Andersen, Aarhus. Automatisk ringning nu etableret, klokkestol af ældre træ.

Nationalmuseet

Præste- eller skriftestol fra først i 1600-tallet af skabstype. Indvendigt observeres en dekorativ bort, som minder om den i stoleværket i Sejerslev – dog ældre.

Degnestol. Nyere, fyr. Efterlignende præstestolen. Ældre stykker muligvis bevaret i rygstykkets rammeværk.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirken har meget fint historisk inventar, om end stoleværket er nyere. Sammenhængskraften er størst, når man kigger fra korbuen ned mod skibets sydvæg, da loftet er stafferet som stolestaderne.

SAMLET VURDERING

Kirken rummer historisk inventar fra middelalder og renæssance med paralleller til Sejerslev samt fin stenhuggerkunst i bl.a. korbuen.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. *Meget væsentligt/akut behov for udbedring*
2. *Væsentligt behov for udbedring*
3. *Behov for udbedring*
4. *Mindre behov for akut udbedring*

Ældre mangler	Vurdering
1. Rygning og understrygning på våbenhus gennemgås.	3, jf. ndf.
2. Vinduer mod vest og nord males udvendig.	3
3. Granitkvadre mod syd eftergås i fuger.	3
4. Altertavle holdes under observation for afskalninger m.v.	3
5. Revner i gavl på loft over kor observeres.	3
6. Kirkedige mod vest (mur) holdes under obs. MR kontakter Mogens Andersen for løsning.	3
Nye mangler	
7. Sugfjæl trænger til maling.	3
8. Låger mangler mod syd. Nyere piller synes at være etableret.	2, jf. ndf.

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 1: Rygningen er muligvis lavet, men forkert, så skal på sigt mures om. På nuværende tidspunkt vurderes den dog tæt.
- Jf. punkt 10: Intet stiftsgodkendt projekt ses umiddelbart på låge/murpilleudskiftningen. Et sådant bør foreligge.
- Lærredet med monteringen af midterste alterbillede er monteret underligt og bør ved lejlighed efterses af konservator.

Nationalmuseet

- Materielopbevaring bag hæk tæt på diget er ikke optimalt og bør genovervejes.
- Nationalmuseet har i en besigtigelse fra 2011 af historisk inventar tidligere anbefalet etablering af reolopbevaring på loft samt gardiner ved prædikestol til forebyggelse af solskader. Denne rapport bør genlæses og kan evt. rekvireres hos museet på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk.
- Jf. punkt 6: Omtalte mur kunne umiddelbart ikke observeres – måske forveksling med en anden kirke?

Elsø kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 12. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken har kor og skib fra romansk tid samt våbenhus fra 1700-tallet og tårn fra 1956. Inventaret er primært fra middelalder og renæssance med nytildøjelser frem til starten af 1900-tallet.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken hegnes af kampestensdiger og har i øst en indkørsel med låger placeret mellem tre, ældre granitpiller kronet af topkugler. En Provst Exner-fredning omkranser hele kirkegården, og en del grøn beplantning gør de kirkenære omgivelser ganske intime at færdes i.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Det romanske kor og skib står i rå granitkvadre med skråkantsokkel. Tårn og våbenhus foran norddøren er hvidkalket med rå sten langs soklen. Skibet har nyromanske vinduer fra 1904. En del ommuringer har fundet sted, herunder af triumfgavlen.

Tagværk: Alle tagværker er nyere og af fyr. Indvendigt ses bjælkelofter. Tagfladerne på skib og kor er i bly, våbenhus og tårn er tegl. Adgang til tagrum via tårn.

Bygningsarkæologiske spor: Korets østvindue er bevaret som vægniche. Muligvis findes gammelt kvadremateriale i korets to andre vinduer. Ingen af skibets oprindelige vinduer er bevarede, men nuværende vinduer er rekonstrueret efter tidligere spor. Tilmuret syddør. Norddør i brug. Kvadre med indhugninger i korbuen. En firkantet indhugning ses her over døbefonten og har muligvis været benyttet til ophæng for fontelåg. Stenhuggermærker ses desuden udvendigt, bl.a. ved korets sydvindue og nordside.

Kalkmalerier: Farvespor fundet i oxidrød efter malet draperi bag altertavle i 1991. Dateret kemisk til o. 1800. Atter overkalkede.

Arkitekturhistorie: Kirken har haft et formodentligt sengotisk tårn som styrtede ned i 1704. En større istandsættelse fandt sted i 1904 (Arkitekt Valdemar Schmidt).

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Romansk af granitkvadre muret op ad korets østvæg med skråkantet monolitplade.
Altertavle. Landlig renæssance o. 1600-20. Oliemaleri i midterfeltet af Erik Bayer, 1906 (ganske fint udført og bør bevares).
Døbefont. Romansk, morsingtype.
Prædikestol o. 1600, enkelt snedkret.

Nationalmuseet

Dørfloje. Ældre dør mellem våbenhus og skib kan være af ældre dato, da genanvendte beslag ses. Denne indre dør muligvis samtidig med våbenhuset. Ældre beslag ses også i den nyere, ydre våbenhusdør.
Stolestader. Nyere med glatte spidsgavle og døre. Stafferede o. 1935.
Klokke. 1905. Sidder i klokkestabel i tårnet og har automatisk ringeanlæg.
Degnestol. Denne er ikke registreret i Danmarks kirker, men kan være gammel.
Præstestol. Formodentlig o. 1850.
Genstand fundet på loftet – muligvis et ældre låg til døbefonten i anden staffering end kirkens nuværende. Det kan være den, der nævnes i Danmarks kirker og deri dateres til 1725-50, men stafferingen er ikke gråblå som nævnt deri.
En kopi af Thorvaldsens Kristus befinder sig på 1. stokværk i tårnrummet. Dubletter er observeret i en lang række andre kirker på øen, hvor de enkelte steder er fremvist i kirken.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Behageligt, lyst kirkerum i pastorale, gråblå farver, men dog uden de store kontraster. Stafferingen må antages at have været meget anderledes førhen (kirken kan derfor være farvearkæologisk interessant).

SAMLET VURDERING

Kirken tilhører et af de mindste sogne på Mors, og kirkerummet og kirkegården repræsenterer tilsammen et lille, intimt miljø i de landlige omgivelser. Inventaret er især farvearkæologisk interessant, og der er kendskab til spor efter kalkmalerier i kirken.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. *Meget væsentligt/akut behov for udbedring*
2. *Væsentligt behov for udbedring*
3. *Behov for udbedring*
4. *Mindre behov for akut udbedring*

Ældre mangler	Vurdering
1. Fuger nederst i sokkel skal udbedres partielt.	3
2. Stålvinduer mod nord og syd udskiftes eller repareres.	3, jf. ndf.
3. Knækket tagsten på tårn mod syd skiftes.	2 (muligvis allerede udbedret?)
4. Småreparationer i kvadermur mod syd.	3, jf. ndf.
5. Mindre fugereparation på trin mod kor.	3, jf. ndf.
6. Der sorteres i bevoksning på digekroner.	3, jf. ndf.
Nye mangler	
7. Oprydning og rengøring på lofterne. Mange fluer i tårnrummet.	2

Nationalmuseet

8. Etablering af adgang til øverste stokværk i tårnet (kunne ikke besigtiges)	2
9. Klokken og ringesystemet trænger muligvis til et eftersyn, da klokken ser ud til at være slidt på en u hensigtsmæssig måde.	4
10. Sugfjæl skal males	3
11. Murværket indvendigt har rødalger, små revner og skjolder, men i mindre omfang. Bør holdes under obs.	4
12. Afskalninger konstateret på fyldning i prædikestolens sydside	4, jf. ndf.
13. Pillerne mod øst på kirkegården bør besigtiges af en stenkonservator og snart istandsættes	4
14. Understrygning på tårnets tag bør holdes under observation og udbedres efter behov	4
15. Nyere vindue, våbenhus, skal efterses	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 2: Stålvinduer skal istandsættes – en fuld udskiftning er ikke nødvendig.
- Jf. punkt 4: Særligt omkring soklen.
- Jf. punkt 5: Evt. sandudfejning kan foretages fremfor anvendelse af mørtel.
- Jf. punkt 6: Kirkegårdskonsulenten bør rekvireres for en vurdering af bevoksningen på digekroner + partielt udskredne sten.
- Belysningsarmatur, som hænger i tårnbuen, skæmmer kirkens udtryk og en udskiftning bør overvejes. Kræves indgreb i murværk, skal der udarbejdes et projekt til godkendelse hos Stiftsøvrigheden.
- Jf. punkt 12: Der bør opsættes et solgardin ved prædikestolen til forebyggelse af udtørringsskader. Ved indgreb i murværk skal der dog udformes et projekt til godkendelse hos stiftsøvrigheden. Der skal forinden anmodes om besigtigelse fra Nationalmuseet på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk.
- Fontelåget, som er fundet på loftet, bør også besigtiges af Nationalmuseet, hvorefter der kan udstikkes retningslinjer for fremtidig opbevaring af låget, da denne i øjeblikket ikke er hensigtsmæssig. Graveren er orienteret og har spurgt ind til opbevaring.
- Jf. punkt 15: Det bemærkes, at der er indsat et nyere vindue i kirkens våbenhus, men dette er utilpasset og bør efterses.
- Materialepladsen ligger i meget åbent terræn ift. kirken og tiltrækker sig stor opmærksomhed, da den er det første, man møder på parkeringspladsen. Måske der kan arbejdes med en indhegning, der gør materialepladsen mere diskret.

Erslev kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 12. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken har intet tårn, men romansk skib og kor samt et sengotisk våbenhus. Klokkerne hænger i en tømret stabel ved vestgavlen. Det historiske inventar er primært fra 1600-tallet, dog med romansk døbefont samt altertavlemaleri fra 1700-tallet.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken har mod øst og syd hvidtede piller af små mursten. Digerne står flot. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner-fredning mod øst.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Det romanske kor og skib står i rå granitkvadre. Skibet har i stor udstrækning omsatte kvadre. Våbenhuset er hvidkalket, men uregelmæssigt placerede, rå kampesten ses ved soklen. Rundt om skibets nyere vinduer, under sugfjæl samt øverst på gavle ses også hvidkalkninger. Kun korets nordvindue er oprindeligt og genåbnet og udvidet fra lysningen og indefter i nyere tid. Yderdøren til våbenhuset er også nyere.

Tagværk: Ældre bjælkelofter indvendigt i skib og kor. Der er bevarede dele af ældre træværk (eg) over skib og kor til trods for de mange fugtproblemer gennem tiden. Øvrige tagværker er nye af fyr. Der er adgang til tagrummet indvendigt via lem over pulpitur. Alle tre bygningsafsnit er tækket med bly. Tagværket er meget bevaringsværdigt.

Kalkmalerier: Der er fundet farvespor af grå og dodenkop farve på skibets nordvæg over luftvarmeanlæg. Desuden er der også langs loftsbrædder i koret fundet gule/røde farvespor, da et stort stykke puds fra murkronen faldt ned. Farvesporene er dateret til sengotiske eller yngre. Også langs triumfvæggens vestside, syd for og langs korbuen findes rester af denne dekoration. Alt blev dog overkalket igen (1997).

Bygningsarkæologiske spor: Koret har mod syd haft et spedalskvindue som i Elsø, men kun overliggeren er bevaret. Denne overligger har en meget fin bort som udsmykning. Skibet har en tilmuret norddør. Muligvis har koret et tilmuret østvindue, dog kraftigt omsat. I skibets nordmur ses et reliefhugget mandshoved. En romansk gravsten ses indmuret i våbenhusets gavl.

Arkitekturhistorie: Hovedstandsættelse i 1936 v. arkitekt Jens Foged. Her fik kirken nye vinduer med karme af egetræ foruden de to ny-romanske vinduer af granit i skibets nordmur. Desuden er kirken gennemgående restaureret i 1990'erne.

Nationalmuseet

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Romanske granitkvadre med tykt lag cement. Tom helgengrav.
Altertavle. Storfeltmaleri af Den Sidste Nadver sign. anno 1751 af Jens Trane Pingsit. Istandsæt i 1997 med farvearkæologiske fund. Under motivet findes et større korsfæstelsesbillede.
Døbefont, romansk.
Prædikestol. Dateret til 1614.
Korbuekrucifiks. Sengotisk fra o. 1500.
Syddør fra 1600-tallet mellem skib og våbenhus.
Stolestader. Nye i renæssancestil.
Klokke. 1631.
Pengeblok.
Præstestol i koret (datering ukendt, ej nævnt i Danmarks kirker).

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Trods sin enkle farvesætning, fremstår inventaret farvemæssigt ganske helstøbt, da de nyere gavle i stolestaderne er stafferet i harmoni med prædikestol og altertavle.

SAMLET VURDERING

Kirken er bygningsarkæologisk meget interessant, primært pga. det yderst bevaringsværdige tagværk og stenhuggerkunsten samt den indmurede romanske gravsten. Inventaret står ikke som et komplet interiør fra den samme periode, men bl.a. altertavlen er farvearkæologisk interessant. Desuden er der fundet spor efter kalkmalerier i kirken.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	
1. Våbenhus eftergås for afskalninger og kalkes.	3
2. Rustne beslag på vindue i våbenhus skiftes.	4, jf. ndf.
3. Kalkede flader generelt kalkes/eftergås.	4, jf. ndf.
4. Blyinddækning på østgavl reparerer.	2, jf. ndf.
5. Skævheden på nordvæg holdes under observation m. fotos.	4
6. Klokketabel males.	3, jf. ndf.
7. Vinduer mod syd males.	3

Nationalmuseet

8. Altertavle støvsuges på bagsiden og holdes under obs. for skjolder.	2, jf. ndf.
9. Revner over korbue holdes under obs.	4, jf. ndf.
10. Borebilleangreb i tagrum mod sydvest rengøres og behandles.	1, jf. ndf.
11. Murede piller ved porte/indgang kalkes.	4
Nye mangler	
12. Materialeoplag lige op ad diget i nordøsthjørnet bør gentænkes.	4
13. Kirken trænger til nye vinduer uden forsatsrammer – bl.a. pga. skimmel på rammerne (desuden obs. på rengøring).	3
14. Der skal ryddes grundigt op på loftet, især pga. tendens til borebilleangreb.	2
15. Udfaldne fuger langs sokkel skal udbedres af murer.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 8: Altertavlen har hvide stænk, muligvis fra stearin. Desuden ses skimmel bagpå altertavlen, måske fordi en messehagel hænger der opbevaret i plastikbeskyttelse. Messehaglen bør opbevares andetsteds. En besigtigelse af altertavlen bør desuden rekvireres fra Nationalmuseet på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk.
- Jf. punkt 9: Revnerne over korbuen ses fra begge sider og er gennemgående hele vejen op over loftet. Der bør tages billeder løbende for at følge udviklingen.
- Jf. punkt 10: Borebilleangreb i tagværk er aktivt flere steder og bør udbedres snarest.
- Det bør undersøges, om varmepumpens placering i loftsrummet kan være roden til problemerne med indeklima i kirken eller måske øger de eksisterende problemer. Evt. etableres en affugter. Kirkeministeriets varme-, energi- og klimakonsulent bør kontaktes.
- Jf. punkt 2: Vinduet synes nu helt udskiftet, men er utilpasset.
- Jf. punkt 3: Dette ser ud til at foregå løbende.
- Jf. punkt 4: Kunne ikke observeres. Muligvis udbedret?
- Jf. punkt 6: Desuden skal rådskader nederst på stolper udbedres.

Jørsby kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 11. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken er den eneste middelalderlige teglstenskirke på Mors og sandsynligvis fra 1400-tallet. Kirken har gotisk kor og skib samt våbenhus, muligvis fra 1700-tallet. Klokkeren hænger i en tømret stabel ved vestgavlen. Inventaret er dels middelalderligt, dels fra renæssancen med senere tilføjelser. Især bør den ungotiske Sankt Michael-figur fremhæves.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirkegården hegnes af kampestensdiger og er under forandring til grønne omgivelser. En Provst Exner-fredning omgiver kirkegården på nær langs vejen mod vest.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kirken står hvidkalket med rå sten langs soklen. Den er skalmuret i nyere tid. Af oprindelige vinduer er kun korets nordvindue, som i øvrigt er det eneste gotiske vindue bevaret på Mors.

Tagværk: Tagværkerne kunne ikke besigtiges, men der er jf. ældre kilder delvist anvendt gamle egespær over koret, så en høj bevaringsværdi kan ikke udelukkes. Skibet er blytækt, våbenhus og klokkestabel teglhængt.

Bygningsarkæologiske spor: En tilmuret norddør anes udvendigt. Et gotisk vindue i korets nordmur er bevaret.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Muret op ad østvæggen. Overpudset, så materialet kendes ikke. For- og overside er nu af fyrrebrædder.
Altertavle. Maleri, Kristus og lille barn, signeret Chr. Dalsgaard, Sorø, 1866.
Figurer fra altertavler. Måske hørende til to sidealternicher. Ærkeenglen Michael, ungotisk, 1250-1300 (og dermed ældre end kirken). Maria med barnet o. 1500.
Døbefont. Romansk, granit. Muligvis oprindeligt fra anden kirke.
Prædikestol. Renæssance, o. 1600-25. Tilhørende ældre trappe.
Stolestader. Nyere med påsatte karvesnitsrosetter.
Klokke. 1400-tallet af støberen P.L. Tomt skriftbånd.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Den lille kirke fremstår ganske intim og helstøbt i sin farvesætning. Der skal dog være opmærksomhed på nøje tilpasning af nyt tilføjelser til det historiske inventar.

Nationalmuseet

SAMLET VURDERING

Kirken har i kraft af sin datering en væsentlig værdi og rummer et interessant inventar, ikke mindst pga. de to figurer. Den har det eneste bevarede gotiske vindue på Mors, og det kan ikke udelukkes, at tagværket også er ældre.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Klokkestabel rengøres for tjære og malerbehandles.	3, jf. ndf.
2. Understrygning på klokkestabel eftergås og underbeklædning mod syd skiftes.	4
3. Lem i østgavl udbedres i bund.	3
4. Vindafstivning i tagrum eftergås og defekte udskiftes.	Kunne ikke besigtiges
5. Sokkelsten eftergås for udfalden mørtel.	3, jf. ndf.
6. Skotrende på rygning våbenhus udbedres.	2
7. Fugtniveau i kirken nedbringes ved bedre og øget udluftning.	2, jf. ndf.
Nye mangler	
8. Sugfjæl bør males – ikke kalkes.	3
9. Der er muligvis borebilleangreb i den gl. trappe til prædikestol. Dette skal undersøges og udbedres.	2
10. Vinduer skal istandsættes malermæssigt.	3
11. Smårevner kan iagttages over døren inde i våbenhuset. Bør holdes under observation.	4
12. Affugteren skal tømmes hyppigt, så vandskade undgås.	2

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Der kan iagttages problemer med at få kalken til at hæfte, så Kalkningstjenesten bør kontaktes for vejledning på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk.
- Prædikestolens trappe bør holdes under observation for borebiller, f.eks. i forbindelse med støvsugning, og Nationalmuseets kirkekonsulenter kontaktes på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk, hvis angrebet vurderes aktivt.
- Der er i en tidligere besigtigelsesrapport fra 2006 konstateret udtørningskader på prædikestolen, muligvis pga. sollys. Prædikestolen bør derfor besigtiges af Nationalmuseet, som kontaktes på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk.

Nationalmuseet

- Celotexplade er placeret bag altertavlen som beskyttelse mod fugt fra murværk, men der skal henledes opmærksomhed på, at den kan være brandfarlig. Det anbefales at få en vurdering fra Nationalmuseets konserveringsfaglige kirkekonsulent af, om den evt. kan fjernes, f.eks. i forbindelse med besigtigelsen af prædikestolen, men den må ikke fjernes uden konservatorinddragelse.
- Jf. punkt 5: Er eftergået, men synes ikke at være udbedret helt ned til bunden.
- Jf. punkt 7: Fugtniveau i kirken nedbringes i kor og især trægulvet holdes under observation.

Ljørslev kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 12. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken har romansk kor og skib med en sengotisk vestforlængelse samt nyere tårn (skalmuret i 1933) og våbenhus opført kort før 1883. Bortset fra en romansk alterbordsforside er inventaret primært fra mellem 1600-1800-tallet med en del tilføjelser i 1700-tallet foretaget af Klingenbergsslægten (fra den nærliggende herregård Højriis). Kirken rummer det Klingenbergsske gravkapel.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken har en relativ høj beliggenhed i landskabet og er omgærdet af kampestensdiger på skråninger. Diget fremstår forbavsende flot denne udfordring taget i betragtning. På nær mod sydvest er kirkegården omfattet af en Provst Exner-fredning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Det romanske kor og skib står i rå granitkvadre med hvidkalket tårn og våbenhus samt hvide partier under sugfjæl og rundt om vinduerne. Kvadrene er generelt stærkt omsatte.

Tagværk: Tagværker er nyere. Indvendigt ses bjælkelofter, hvor alle bjælker er udskiftede. Tagfladerne på skib og kor er i bly, våbenhus og tårn er tegl.

Bygningsarkæologiske spor: Spor efter den sengotiske vestforlængelse af skibet ses i form af større sten i soklen ved lille gravkapelvindue. Tilmuret norddør. Syddøren omdannet i sengotisk tid.

Arkitekturhistorie: En forgænger før 1709 til det nuværende våbenhus nævnes i Rigsarkivet. Hovedstandsættelse i 1933 af S. Vig Nielsen i hvilken tårnet skalmuredes og fik ny dør. Desuden omfattende renovering i 1981-83.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Muret af mursten i 1888. Romansk monolitplade opsat på forsiden med tom helgengrav.
Altartavle. Chr. Dalsgaard 1864 i samtidig, nyromansk ramme.
Døbefont af sandsten fra slutningen af 1800-tallet. Kirken har tidligere haft en romansk døbefont fra Nykøbing kirke, som nu atter befinder sig der.
Prædikestol. 1706 af Christen Nielsen Bech, Ørum. Storfelternes evangelistbilleder forsvundet. Prædikestolen er stilistisk ret særegen for øen og befinder sig mellem to perioder - måske sen barok eller tidlig rokoko.
Himmel. 1705.
Dørfløj. Fra o. 1600 i skibets syddør af fyrreplanker. Desuden gravkapeldøre.

Nationalmuseet

Stolestader. Nyere v. arkitekt Jens Foged.
Klokke. Senmiddelalderlig, skriftløs.
Gravsten/epitafier. Klingenbergers kapel. 1726. Poul v. Klingenberg samt hustru. Til kapellet et tilhørende epitaf ophængt i skibet. To barokke stensarkofager i kapellet. Desuden to bevaringsværdige gravsten i våbenhus.
Pulpitur. Måske lavet i 1726 samtidig med opførelsen af gravkapel, men kan være ældre. Klingenbergers og Speckhans våbenskjold i gyldne Louis XIV kartoucher langs pulpiturets front.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirkerummet er sammensat af forskellige stilistiske elementer fra flere perioder, og altertavlens nuancer står i kontrast til resten af rummet. Udtagningen af bænke bagerst i kirken (jf. bemærkninger ndf.) bryder med stoleværkets helstøbthed. Sammenhængen mellem 1700-talsinventaret (især prædikestol, gravkapeldøre, pulpitur) højner dog i særdeleshed kvaliteten af kirkerummets interiør.

SAMLET VURDERING

Kirkens tilhørsforhold til Klingenbergslægten og det tilhørende inventar gør i sig selv kirken særdeles interessant. Kirken er desuden repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og rummer væsentlige inventarstykker fra forskellige tidsperioder.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Taghjørne af våbenhus mod kirken udbedres mod slagregn.	1
2. Trin ved tårndør fuges.	4
3. Kirkedør mod syd males og repareres.	4
Nye mangler	
4. Insektangreb og skimmel observeret i skab monteret bagpå altertavle. Muligvis også borebilleangreb i selve tavlen.	1, jf. ndf.
5. Skimmel + borebilleangreb i skab i våbenhus.	1, jf. ndf.
6. Skimmel ved gulv og på kalkede flader i området omkring altertavle.	2
7. Råddent vindue i våbenhus skal skiftes eller istandsættes.	3
8. Obs. på rust af stag og murankre på tårn.	4
9. Umiddelbart ikke tilstrækkelig ventilation omkring nyt undertag i tårn. Skal holdes under observation for skimmel og opfugtning.	4
10. Skimmel på paneler ved opgangstrappe til pulpitur.	2
11. Skimmel på vinduer i skib fjernes.	2

Nationalmuseet

12. En smule fugt i gravkapellet plus enkelte bænkebidere. Holdes under obs.	4
13. Tagrummet trænger til rengøring.	4

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 1: Der observeres revnedannelser og spor efter vandskader mellem våbenhus og skib. Muligvis er et stoppet nedløbsrør årsagen.
- Jf. punkt 4: Et nyere skab er monteret helt op ad altertavlens bagside, og der er observeret insektangreb og skimmel inde i det. Altertavlen, hvis bagside er dækket af skabet og dermed ikke kan ses, kan også være angrebet. Muligvis også borebilleangreb i tavlen. Desuden skimmel ved gulv og på kalkede flader i området. En besigtigelse fra Nationalmuseet bør *snarest* rekvireres på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. Evt. kan pulpiturskimmel også medtages for samlet vurdering af udbedringsmuligheder. OBS: En konservator skal vejlede om, hvordan skimmel fjernes uden at beskadige inventaret.
- Jf. punkt 5: Som døren i øvrigt kan banke op i. Skabet bør nedtages og ny løsning findes.
- Der bør anskaffes et par affugtere. Svamp i kirken ad flere omgange har medført totalrenoveringer, og historisk har kirken haft en del klima/skimmelproblemer. Rumklimaet bør måles med datalogger, hvis en sådan ikke allerede er opsat.
- Der er lavet caféhjørne bagerst i skibet med flytning af bænke til pulpitur samt inddækning af et panel, som ikke er hensigtsmæssigt udført og umiddelbart heller ikke godkendt af Stiftsøvrigheden. Stiftsøvrigheden skal derfor kontaktes og løsningen forbedres efter rådgivning fra Stiftets konsulenter.
- Evt. rekvireres en besigtigelse af stensarkofager i gravkapellet pga. revner. Der kan søges om fonde til udbedringer heraf, og situationen er ikke akut. En stenkonservator bør også besigtige de to gravsten i våbenhuset. Rekvireres hos Nationalmuseet på ovenstående mail.

Lødderup kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 12. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken har romansk kor og skib med et sengotisk tårn fra o. 1500, der nu fungerer som våbenhus. Inventaret stammer primært fra renæssancen, dog med ældre døbefont og nyere alterbillede.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken er en af de større kirker på Nordmors og omgærdet af kampestensdiger. Murstenspiller med saddeltagformede spidser markerer indgangen. Uden for vestdiget står en gammel kirkestald. Mod nordvest er kirkegården omfattet af en Provst Exner-fredning. En anseelig tympanonsten, som måske oprindeligt har hørt til syddøren, er nu placeret i et hjørne nordvest for tårnet på kirkegården.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Det romanske kor og skib står i rå granitkvadre med hvidkalket tårn (dog rå kvadre nederst) samt hvide partier under sugfjæl.

Tagværk: Tagværket kunne ikke besigtiges, men er antageligt af fyr. Alderen kendes ikke. Kirkens tagflader er af bly.

Bygningsarkæologiske spor: Indmurede, krumhuggede gesimssten med kantprofil i indersiden af korets taggavl og i skibets vestgavl over tårnhvælvet. Rester af tilmuret norddør. Talrige sprængte og skørnede kvadre tyder på, at kirken engang er brændt.

Arkitekturhistorie: Et våbenhus blev nedrevet i 1929. Hovedstandsættelse i 1929 af arkitekt S. Vig Nielsen med nedbrydning af våbenhus og nyt vindue og tag i tårn samt en ny, stor syddør med romaniserende granitdetaljer. Kirken fik desuden nyromanske granitvinduer.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord: En fyrretræskasse. Af oprindeligt romansk alterbord er rester af skrånkantprofileret monolitplade anbragt i tårnrum over romansk vinduesoverligger.
Altertavle. Fra 1615 i landlig renæssance. Alterbillede fra 1947 af Troels Trier. Reliefskârne plader fra 1885 blev ophængt i tårnrum v. istandsættelse 1939.
Døbefont. Romansk, granit. Foden muligvis nyere.
Prædikestol. Renæssance, o. 1625, beslægtet med Alsted.
Himmel. Samtidig med prædikestolen.
Stolestader fra 1929.
Klokke. 1901. Skive Jernstøberi og Maskinfabrik.
Pengeblok
Gravsten/epitafier. Flere

Nationalmuseet

Præstestol. Renæssance, o. 1600-25 af skabsform.
Lysekrone. Renæssance, o. 1600. Delfinhoveder. Hænger i kor.
Vægstage. Rester. o. 1550. Højest sandsynligvis den lille figur, som hænger tættest på prædikestolen.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirkerummet er sammensat af meget forskellige stilistiske elementer fra flere perioder, men nyere tiltag ift. komfort og teknologi forhindrer oplevelsen af rummet som en æstetisk helhed en smule.

SAMLET VURDERING

Især inventaret fra renæssancen og de bygningsarkæologiske spor gør kirken interessant. Også indgangsportalen til kirkegården med tympanon er særdeles bevaringsværdig.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. *Meget væsentligt/akut behov for udbedring*
2. *Væsentligt behov for udbedring*
3. *Behov for udbedring*
4. *Mindre behov for akut udbedring*

Ældre mangler	Vurdering
1. Opmærksomhed på nederste sokkelsten på korets østvæg.	3
2. Nederste del af sokkel på tårn og skib eftergås for løse fuger.	2
3. Fugt på gulv i våbenhus observeres for evt. udvikling.	Umiddelbart ej synligt under besigtigelse
4. Støvsugning og aftørring af nederste del af prædikestol. Observation for evt. borebiller.	1, jf. ndf.
5. Oprydning af loft over pulpitur.	Kunne ej besigtiges pga. orgelrenovering.
6. Oprensning af overside på tårnhvælv.	Kunne ej besigtiges pga. orgelrenovering.
7. Forbedring af gulv over tårnhvælv inkl. adgang hertil.	3, jf. ndf.
8. Etablering af trappe til øverste loft over klokke.	3
Nye mangler	
9. Indgangspiller trænger til kalkning.	4
10. Udfaldne fuger samt revnedannelser i triumfmur.	2, jf. ndf.
11. Sorte pletter på underside af tårnhvælv plus i vinduer. Er muligvis fluer. Kræver nærmere undersøgelse og rengøring.	2

Nationalmuseet

12. Kirkegårdskonsulent bør kontaktes for besigtigelse af sydvestdige, hvor der er partielt nedfaldne partier. Der ses meget beplantning på og rundt om dige.	3
13. Lettere adgangsforhold bør etableres fra pulpitur til loft.	3
14. Særligt vinduer i kor har kondens og belægnings og bør rengøres.	2, jf. ndf.

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 7: Projekt skal udarbejdes og indsendes til stiftet.
- Rødalger ses flere steder, herunder i kor og skibets sydvæg. Vinduer i bl.a. koret har kondens og belægnings. Trænger til rengøring og vidner om væsentlige indeklimaproblemer.
- Jf. punkt 4: Nationalmuseet kontaktes på mail kirkekonsulenter@natmus.dk, og der bør snarest rekvireres en besigtigelse fra Nationalmuseet af historisk inventar, da prædikestolen har aktivt borebilleangreb.
- Murværket under prædikestolen samt flere andre steder i kirken er angrebet af fugt og rødalger, hvorfor også en besigtigelse af indvendige kalkede flader (kirkerum, overside af tårnhvælv, våbenhus, tårnets kalkede flader) bør rekvireres. Alt foregår på samme mail: kirkekonsulenter@natmus.dk
- Jf. punkt 10: En restaureringsingeniør bør kontaktes til en måling af, om der er bevægelse i murværket omkring korbuen.
- Belysning over pulpitur kan forbedres.
- Jf. punkt 14: Der bør generelt være fokus på forbedring af indeklima og rengøring. F.eks. kan en beskidt rist i varme anlægget hvirvle skidt op i luften og sprede det rundt i kirkerummet.

Nykøbing kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 12. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Den nuværende bygning i nygotik er indviet i 1891. Tidligere kirke har ligget på stedet. Arkitekter er O.P. Momme og L. Olesen. Inventaret er overleveret fra den forrige kirke samt Dueholm Klosterkirke, og kirken rummer derfor både genstande fra middelalder og renaissance samt nyere alterbord og altertavlemaleri fra 1800-tallet. Andre ældre genstande er desuden placeret i kapellet, som dog ikke er besøgt særskilt.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger på bykernes højeste sted, dvs. centralt i tæt bebyggelse, mens dens kapel og kirkegård er placeret i østbyen ved Anlægget og Fredensvej. Kirkegården er udvidet flere gange. Ligkapellet er opført i 1928 (arkitekt Chr. Frühstück Nielsen) med kopi af et J. Skovgaard-maleri i Viborg domkirke.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Bygningen er opført af røde mursten og består af hoved- og tværskib med tresidet afsluttet kor mod syd, tårn med fire gavle og et ottekantet, kobbærtækt spir mod nord samt ved tårnets sider. Alle gavle er takkede og blændingsprydede. Til gesimser, kamme og mønstermurværk er anvendt glaserede sten i forskellige nuancer. Skibet er dækket af en høj tøndehvælvning. Korsarmene har tøndehvælvning, udbygningerne ved tårnet fladt bjælkeloft.

Tagværk: Tagværket er tækket med skifer. Kunne ikke besigtiges pga. igangværende restaureringsarbejder.

Udsmykning: Det indre er dekoreret i lyse farver efter udkast af N. Overgaard og koret efter Aug. Jerndorff. I tårnrummet over indgangen til kirken ses en fresko, *Den Gode Hyrde*, af J. Th. Skovgaard, 1936.

Bygningsarkæologiske spor: Ingen i nuværende kirke, men stedet har naturligvis arkæologisk interesse.

Arkitekturhistorie: En tidligere kirke viet til Skt. Clemens lå indtil opførelsen af den nuværende kirke på stedet. Meget inventar er overflyttet fra denne eller befinder sig i kapellet.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Altertavle. 1892. Af Aug. Jerndorff. Den tidligere altertavle befinder sig i kapellet.
Døbefont. Font af granit tidligere deponeret i Ljørslev, men er nu ført tilbage til kirken. En anden døbefont i eg, nygotisk stil, står i sideskibet.

Nationalmuseet

Prædikestol. 1605
Korbuekrucifiks. Nyere, udført af Niels Helledie.
Stolestader. 1891, dog enkelte ældre gavle fra o. 1572. Disse gavle, 8 stk., er placeret i sideskibet.
Korstol, o. 1500, gotisk, muligvis fra Dueholm klosterkirke. Tidl. benyttet som skriftestol. Placeret i sideskib.
Lysekroner. Fra 1600-1800-tallet.
Kirkeskib. Muligvis 1600-tallet.
Klokker. I tårnet både et urværk og fire klokker, den ældste fra 1300-tallet, skriftløs.
Ældre maleri i sideskib.
Også kapellet rummer væsentligt inventar – dog ikke besigtiget. Menighedsrådet er, jf. nyligt projekt, allerede opmærksomme på den ældre altertavles tilstand.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Den arkitekttegnede kirke fremstår meget helstøbt, om end eklektisk sammensat i sit inventar og udtryk, men dette er meget karakteristisk for perioden, hvor den er opført. Også loftsudsmykningen højner kirkens æstetiske værdi.

SAMLET VURDERING

Kirken rummer særdeles bevaringsværdigt inventar, især korstolen fra Dueholm. Desuden repræsenterer kirken tiden omkring opførelsen på karakteristisk vis. Også den udvendige facade er bemærkelsesværdig. Pga. tidligere kirker på stedet kan kirken også være arkæologisk interessant.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
2009: Begge døre mod vest udskiftes.	Ej besigtiget
2017: Fuger ved trappe mod vest reparerer.	Ej besigtiget
Glaserede sten ved sålbænke og pilastre udskiftes.	Igangværende arbejder?
Murværk eftergås for løse fuger, defekte sten.	Igangværende arbejder?
Fugen fyldes på nordlig stentrappe (torv).	Igangværende arbejder?
Prædikestol besigtiges af konservator mhp. evt. restaurering.	2

Nationalmuseet

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Som det fremgår af ovenstående, var den del af vurderingen, som ikke omhandler kirkens indre, vanskelig at foretage pga. igangværende arbejder.
- Der er et igangværende projekt vedr. prædikestol, flytning af bænke og rengøring af maleri. Relevante besigtigelser m.v. bør snarest rekvireres fra Nationalmuseet, hvis dette ikke allerede er sket på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk
- Der er et igangværende projekt vedr. udskiftning af de glaserede teglsten i facaderne, som senest er drøftet på en konsulentrunde.
- Med hensyn til istandsættelse af fuger og murværk er det meget vigtigt, at fugerne udføres præcis som de eksisterende, og at nye sten er præcis magen til de eksisterende.

Sønder Dråby kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 11. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken har intet tårn, men romansk skib og kor samt nyere våbenhus fra 1923. Klokken hænger i fritstående stabel syd for kirken (1935, arkitekt Jens Foged). Bortset fra den romanske døbefont er det historiske inventar primært fra 1500-1600-tallet med enkelte yngre inventarstykker. Kirken fungerer som vejkirke.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirkegården ligger placeret med udsigt over fjorden ved Dråby vig. Den er mod tre sider omgivet af kampestensdiger. Langs fjordsiden er kirkegården omfattet af en Provst Exner-fredning. En af kirkens karakteristiske romanske portaler er nu opstillet som kirkegårdsindgang i vest.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Granitkvaderbygning med skråkantsokkel, men ellers ingen oprindelige detaljer, da murene er omsatte i forbindelse med restaurering i 1923. Våbenhuset er hvidkalket. Romanske vinduer er forsvundne ved omsætningen – kun korets nordvindue er genkendeligt som niche. Også norddør ses som retvinklet vægniche.

Tagværk: Gamle samt nye tagværker og -gavle, jf. istandsættelse 1923. Overalt blytækte tage, indre bjælkelofter.

Bygningsarkæologiske spor: Korbuens brede bueslag er omsat, men har en indhugget, lodret liljeudsmykning. Dækpladen fra oprindeligt alterbord er trædesten foran våbenhusdøren.

Arkitekturhistorie: Hovedistsandsættelse af kirken i 1923 v. Hother Paludan. Våbenhuset foran syddøren af små mursten er tilføjet af Paludan og har afløst et ældre våbenhus fra midten af 1800-tallet. Klokkestablen har tidligere stået langs vestgavlen.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Nyere panel. Dækplade fra oprindeligt alterbord af granit og med cementfyldt helgengrav ligger foran våbenhusdøren som trædesten.
Altertavle. O. 1640 i renæssance, måske af Niels Snedker Salling. Vinger er nyere.
Døbefont. Senromansk, Gotlandsk eksportarbejde af rødt marmor.
Prædikestol. Ungrenæssance med malet årstal 1586, opsat 1590.
Klokke. Støbt af B.S. Löw i Kübenhavn, 1867.
Præstestol. Nyere.
Præsterækketavle. Nyere.

Nationalmuseet

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

God sammenhæng, også i farvesætningen. Inventaret fremstår enkelt, men prædikestolen og altertavlens detaljer træder dermed mere frem.

SAMLET VURDERING

Kirken har en fantastisk beliggenhed tæt ved fjorden. Den er repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og rummer desuden enkelte væsentlige inventarstykker.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Skorsten kalkes.	3
2. Luge i østgavl males.	3
3. Effekter på loft overvejes fjernet.	3
4. Indvendig reparation eller kalkning efter behov.	3, jf. ndf.
5. Fuger og betonplade v. klokkestabel repareres.	3
6. Klokkestabel males.	3
7. Motorer på stabel efterses.	3
8. Piller ved sydlåge repareres øverst.	3
Nye mangler	
9. Vindue i våbenhus skal istandsættes.	3
10. Prædikestol har udtørringsskade.	3, jf. ndf.
11. Fugt bag altertavle.	2 jf. ndf.
12. Revne i hjørne over prædikestol og i vindue samt på nordvæggen bør holdes under observation og løbende beskrives i synsrapporten.	4
13. Fuger bør eftergås omkring den romanske portal ved kirkegårdens indgang i vest.	3
14. Materialeanvendelsen i rummet under pulpituret bør eftergås og evt. forbedres.	4

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 4: Der er fugt og saltskader i både kor og skib. Der bør foretages løbende vedligehold/kalkreparationer, gerne i samråd med Kalkningstjenesten, som kan kontaktes via Nationalmuseets kirkekonsulentfunktion på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk.

Nationalmuseet

- Jf. punkt 10-11: Desuden salt- og kalknedfald bag altertavle. Dens træ er meget påvirket af fugt fra muren, og den bør efterses af konservator sammen med prædikestolen, som har udtørringsskader. En besigtigelse af kirkens inventar kan rekvireres på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk

Tødsø kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 11. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Den for egnen ganske store kirke består af kor og skib fra romansk tid samt sengotisk tårn med hvælv, der nu fungerer som våbenhus. Inventaret er særdeles righoldigt med mange renæssancestykker.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger relativt højt placeret. Kampesteddigerne er delvist bevaret på øst- og sydsiden, men ellers erstattet med mur af kløvet kamp. På nær mod vest er kirkegården omfattet af en Provst Exner-fredning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kirken står i granitkvadre, og kor og skib har skråkantsokkel. Korets nordvindue er oprindeligt. Et andet romansk vindue ses midt i skibets nordmur. Tårnrummet oprindeligt med ottedelt hvælv uden skjoldbuer. Korets fladrundbuede sydvindue, hvis karme er af munkesten, stammer formodentlig fra o. 1600 ligesom opgangen til prædikestolen.

Tagværk: Tagværk nyere af fyr, i tårn dog bevaret en del gammel eg. Korets tag er blytækt, skibets skifertækt, tårnets teglhængt. Indvendigt har kor og skib bjælkelofter. I forbindelse med et tagprojekt blev en dendrokronologisk undersøgelse udført i 2020, hvor den ældste del af træværket dateredes til 1396.

Kalkmalerier: Noahs Ark blev fremdraget på skibets sydvæg i 1973. Dateret til 1500-tallet. På triumfvæggen over korets midte anedes rester af et renæssanceornament samt rester på tårnets vestvæg af en fortløbende bort. Sporene fra triumfvæggen og tårnets vestvæg blev tildækket igen.

Bygningsarkæologiske spor: Sydportalen står som blanding, og et prægtigt tympanon hviler på attisk profilerede konsolsten, som bæres af søjler med kapitæler. To meget velbevarede romanske gravsten ligger ved våbenhuset.

Arkitekturhistorie: Der har tidligere være flere våbenhuse på matriklen.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbordspanel. Renæssance, 1610.
Alterbord. Romansk, fritstående, sat af granitkvadre. På bagside findes gemmeniche overdækket af marksten.
Altertavle. Renæssance, o. 1625
Døbefont. Romansk granit af Thybotype.

Nationalmuseet

Prædikestol. Højrenæssance, malet årstal 1600, samme mester som i Nykøbing.
Stolestader. Renæssance, med karakteristiske gavle.
Klokke. Middelalderlig (o. 1400, initialer P.L.P.). Nytilføjelse af en aflastningsklokke i 2010'erne.
Gravsten i koret
Degnestol. Nordvesthjørne af koret.
Skriftestol. 1719 af Christen Didriksen Schytte. Ældre pultbræt.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Meget helstøbt interiør med en farvesætning, som er meget dominerende, men dog bidrager til en æstetisk sammenhængskraft i kirkerummet.

SAMLET VURDERING

Kirken er en repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og rummer væsentlige inventarstykker fra forskellige tidsperioder. Også pga. bygningens størrelse, dens kalkmalerier, det ældre tagværk og det prægtige tympanon må kirken betegnes som værende af væsentlig betydning for egnen.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. *Meget væsentligt/akut behov for udbedring*
2. *Væsentligt behov for udbedring*
3. *Behov for udbedring*
4. *Mindre behov for akut udbedring*

Ældre mangler	Vurdering
1. Arbejder vedr. tag og altertavle.	1, jf. ndf.
2. Granitkvadre langs sokkel udbedres partielt.	3
3. Sålbenke mod syd males, mod nord udbedres.	3
4. Fuge ved vindue mod nord i kor udbedres.	3
5. Ankre på tårn undersøges ift. at kunne fjernes.	3
6. Trin på yderdør og dørplade olieres.	3
7. Revner i kor og skib holdes under observation.	3
8. Støvsuge isolering over kor + behandles mod borebiller.	1, jf. ndf.

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 1: Alterbordet, altertavlen og prædikestolen har behov for snarlig konserveringsmæssig indsats efter besigtigelsesrapportens retningslinjer, som udarbejdedes af Nationalmuseet i 2018. Der lugtede under besøget fortsat en smule af

Nationalmuseet

skimmel i kirken, og der blev i 2019 konstateret skimmel i stoleværket, så det anbefales, at varme-, energi-, og klimakonsulenten rekvireres. Desuden bør der opsættes dataloggere i kirken.

- Jf. punkt 1 og 8: Alle istandsatte dele af tagværket er udført meget fint med mest mulig bevaring af det eksisterende, men der er fortsat problemer med borebiller over koret, så der bør være stor opmærksomhed på behandling og ikke mindst forebyggende ventilation.
- Kirkegårdsmur mod sydvest skal gennemgås sammen med kirkegårdskonsulenten.

Alsted kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 11. oktober 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken har intet tårn, men romansk skib og kor samt et sydvendt våbenhus fra 1600-tallet. En tømret klokkestabel i fyrretræ er placeret ved vestgavlen. Det historiske inventar er primært fra 1600-tallet med enkelte ældre og yngre inventarstykker.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger relativt højt og markant placeret i et øde marklandskab med fjorden som nærmeste nabo. Kirkegården er omgivet af kampestdiger. De kirkenære omgivelser er omfattet af en Provst Exner-fredning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Det romanske kor og skib står i rå granitkvadre med skråkantsokkel. Våbenhuset er hvidkalket, men uregelmæssigt placerede, rå kampesten ses ved soklen. Rundt om skibets nyere vinduer samt øverst på vestgavlen ses også hvidkalkninger.

Tagværk: Der er adgang til tagrummet udvendigt via lem i østgavlen. Bjælkelofter indvendigt i skib og kor. Alle tagflader er i bly. OBS: Tagrummet blev udelukkende besøgt fra stige. Det kan derfor ikke udelukkes, at træværket kan rumme ældre dele, da ældre kilder henviser hertil.

Bygningsarkæologiske spor: Bag altret skimtes et i rå kamp tilmuret vindue med monolitoverligger i østgavlen. Skibets norddør er diskret tilmuret og anes udvendigt under et vindue. Særligt fremhæves skal en kvader med en helgengrav, som er indsat i våbenhusets østmur (den tidligere plade fra stenaltret). I norddørens bevarede karmkvadre ses sjældent forekommende ornament (en ring- eller hjertekæde). I korets østmur ses en indad falset cirkel samt flere mere diskrete indhuggede felter. Indmuret i våbenhusets vestmur findes en romansk gravsten med indhugget processionskors.

Arkitekturhistorie: Kirkens bygningshistorie og formsprog er kendetegnende for området og præget af flere omsætninger og tilmuringer. Jernbogstaver og cifre på facaderne vidner herom. Skibets sydside blev omsat i 1766, hvor korbuen blev udvidet og overpudset. Senest blev vestgavlen og klokkestablen renoveret i 2016 pga. fugtproblemer i både murværk og tagkonstruktion.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord, romansk, i granitkvadre. Den oprindelige plade med helgengrav er indsat i våbenhusmuren.

Altertavle. Snedkerarbejde fra 1902. Foran midtfeltet står en gipsfigur af Thorvaldsens Kristus. Tidl. altertavle og tre malerier af Chr. Pedersen Lyngbye fra 1600-tallet findes ikke længere i kirken (muligvis på et museum).

Nationalmuseet

Døbefont. Romansk, Thybotype.
Korbuekrucifiks fra 1500-tallet.
Prædikestol fra o. 1627 indeholdende dele fra 1700-tallet.
Fire stolegavle med adelsvåben forrest i skibet (muligvis fra herskabsstole, dateret 1566-1646). Stoleværket rummer derfor både nyere og ældre dele.
Præstestol fra 1600-tallet med en for egnen karakteristisk dekorativ bort langs øverste gavlkant. Placeret i koret.
Degnestol (nyere datering samtidig med størstedelen af stoleværket). Placeret i koret.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Inventaret er hovedsageligt uden bemaling, og kirkerummet fremstår helstøbt i sit udtryk med harmoniserende træsorter. Træværket har dog enkelte, bemalede udskæringer og gulddetaljer. Godt samspil mellem nyere altertavle, nyere orgel, stolestader og historisk inventar.

SAMLET VURDERING

Kirken skiller sig ud ift. øvrige kirker på Nordmors med sit enkle, men dog helstøbte indre med inventar fra flere tidsperioder. Bygningens udvendige facader rummer desuden flere interessante bygningsarkæologiske spor, eksempelvis indmuringen af pladen fra det romanske stenalder udvendigt i våbenhusmuren. Et ældre tagværk kan ikke udelukkes.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. *Meget væsentligt/akut behov for udbedring*
2. *Væsentligt behov for udbedring*
3. *Behov for udbedring*
4. *Mindre behov for akut udbedring*

Ældre mangler	Vurdering
1. Sugfjæl på våbenhus og kirke males.	3
2. Dør og vindue i våbenhus olieres og males.	3
3. Forsatsrammer på skibets sydside males.	3
4. Granitkvadre (fuger) udbedres partielt, især helt nede ved sokkelkanten.	2
5. Klokketabel olieres/males.	3
6. Fugtskader/afskalninger i kor + skib holdes under obs.	4
7. Revner v. korbue holdes under obs.	4
8. Fugtmåler kontrolleres for korrekte værdier – datalogger bør opsættes, hvis en sådan ikke allerede haves.	2, jf. ndf.
Nye mangler	
9. Gulvtæppe i kor fjernes.	2, jf. ndf.
10. Udtørringsskader prædikestol.	4, jf. ndf.

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 6: Murværket er i dårlig forfatning. Der er flere revner, afskalninger, fugt- og saltskader i kirken samt rødalger. Disse (herunder ved korbuen) holdes under observation. Nye revner vil med tiden forventeligt opstå og skal holdes under observation. Nationalmuseet besøgte de indvendige flader i 2016 og bør anmodes om endnu en besigtigelse ved forværring af forholdene.
- Jf. punkt 9: Anvendelsen af gulvtæppe i koret er meget uhensigtsmæssigt, dels æstetisk, dels pga. de store problemer med fugt og puds, der falder af. Bænkebidere observeret under tæppet nær altret. Det fine underliggende, skakternede stengulv bør blottes, og en gulvrenovering bør udformes som et projekt, der sendes til godkendelse hos stiftsøvrigheden.
- Adgangen til tagrummet skal forbedres og sikkerheden øges, så tagværket kan holdes under observation (p.t. er der adgang via stige). Den store tagsag i 2016, hvor der var borebilleangreb i stort omfang, vanddryp på isolering, påkrævet omsætning af vestgavlens murværk m.v. vidner om, at kirkens store fugtproblemer fortsat bør medføre øget opsyn med tagkonstruktionen.
- Jf. punkt 10: Der bør overvejes opsætning af et solgardin i sydvinduet ved prædikestolen til forebyggelse af udtørringsskader. Ved indgreb i murværk skal der dog udformes et projekt til godkendelse hos stiftsøvrigheden. Der bør forinden anmodes om besigtigelse af skadernes omfang fra Nationalmuseet på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk.
- Valget af hynder til stoleværk og betræk til knæfald er muligvis ikke en særlig holdbar løsning, hverken æstetisk eller materialemæssigt.

Vester Assels kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 3. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken fra o. 1100 har romansk skib og kor samt sengotisk tårn fra o. 1500. Tårnrummet tjener nu som våbenhus. Kirkens inventar er primært fra middelalder og renæssance med tilføjelser i 1900-tallet. Kirken har oprindeligt været viet til ærkeenglen Mikael.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger højt i bylandskabet omkranset af kampestensdiger, der mod øst og vest er erstattet med mur af kløvet kamp. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner-fredning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kirken har romansk skib og kor i granitkvadre. Tårnet er bygget af udflyttede kvadre, rå kamp og munkesten i munkeskifte. Tårnrummet har spids tårnbue og ottedelt hvælv. Udvendig metalstige fører op til en rundbuet norddør i mellemstokværket, hvorfra der er adgang til tagrummet.

Tagværk: Nyere og ældre dele, men umiddelbart ikke middelalderligt. Mange ombygninger i tagværket kan ses. Blytækte tagværker over kor og skib med indvendige bjælkelofter.

Kalkmalerier: Spor efter kalkmalerier fundet i 1981 i tårnrum på vest- og nordvæg, sikkert fra 1500-tallets sidste halvdel. Rød, okker, sort. Nu overkalkede.

Bygningsarkæologiske spor: Kor med blændet østvindue. Korets nordvindue er blevet genåbnet. I skibet ses to nordvinduer rekonstrueret af gammelt materiale. Desuden en tilmuret, retkantet norddør. Syddøren spores kun som et brud i soklen. I en kvader tæt ved nordvesthjørnet ses et rektangulært stenhuggerfelt ved stenens underkant. Korbuen har sokkel med omkringløbende skråkant og kragsten med forskellige profiler. Desuden indhugget siksaklinje mod sydvest.

Arkitekturhistorie: Tidligere våbenhus nedrevet før 1814.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Nyere. Muret.
Altartavle. Renæssance o. 1610-20. På storfelt tidligere fastgjort et moderne kors, der nu hænger over korbuen. Nu maleri, <i>Det store Gæstebud</i> , omgivet af relieffer, <i>De to Undskyldninger</i> , alt af Troels Trier 1950.
Døbefont. Romansk, granit, af morsingtype.
Prædikestol. Renæssance, o. 1625.
Stolestader. 1936 efter tegning af arkitekt S. Vig Nielsen.
Klokke. o. 1350. Desuden aflastningsklokke.
Præstestol. o. 1700. Skabsformet.

Nationalmuseet

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Mht. staffing står kirken fint. Trods dens inventar og udsmykning fra flere perioder, er sammenhængskraften elementerne imellem ganske god.

SAMLET VURDERING

Kirken er en repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og rummer desuden enkelte væsentlige inventarstykker fra forskellige tidsperioder. Det kan ikke udelukkes, at der findes flere kalkmalerier skjult bag pudsen i kirken.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Kalkning af tårn iværksættes i nær fremtid.	2, jf. ndf.
2. Dør til tårnrum males (nord).	3
3. Dør mod syd + vindue til tårnrum lakeres/males.	4
4. Pudsskader i tårnrum holdes under obs.	4
5. Murkronen renses for løs isolering.	2
6. Der etableres ventilation i sugfjæl over kor mod syd.	2
7. Mindre rep. af understrygning i tårn.	3
8. Rutine for aflæsning af datalogger udarbejdes.	3
9. Murpiller v. sydlåge rep. i fuger.	4
10. Bevaringsværdige sten stabiliseres.	4

Nationalmuseet

Nye mangler	
11. Der er observeret skimmel bagpå altertavle og prædikestol. En besigtigelse fra Nationalmuseet skal rekvireres.	1, jf. ndf.
12. Der ses saltskader/opskalninger i puds i korhjørnerne. Holdes under obs.	4
13. Hårfine revner over triumfmur holdes under obs.	4
14. Der bør kigges på råds-kader i kirkegårdslågen.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 1: Kalkning bør foregå i samråd med Kalkningstjenesten, som kan rekvireres på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk.
- Tæppe i midtergang + kor kan fjernes for forebyggelse af skimmel.
- Jf. punkt 11: En besigtigelse af altertavle og prædikestol bør rekvireres hos Nationalmuseets konserveringsfaglige kirkekonsulenter på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk

Øster Assels kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 3. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af romansk apsis, kor og skib samt sengotisk vesttårn, der tjener som våbenhus. Kirkens inventar er fra middelalder og renæssance, men med tilføjelser fra 1800 og 1900-tallet. Kirken var oprindeligt viet til Vor Frue.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger nordligt i landsbyen tæt ved Margueriteruten. Mod syd, vest og nord er kampestensdiger. Mod øst et dige af kløvet kamp. Nord for Kirkestræde findes en Provst Exnerfredning. I dag er kirkens omgivelser præget af megen bebyggelse.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Apsis, kor og skib af granitkvadre samt tårn af munkesten over udflyttede romanske kvadre. En stribe øverst på skibets facade samt tårnets mursten er hvidkalket. Apsis har profileret gesims og sokkel, kor og skib hviler på en stejl skråkantsokkel. Apsidens østvindue er romansk, men til dels rekonstrueret i nyere tid. Nu forsynet med moderne glasmaleri. Herunder sidder en præstedør. Den romanske korbue har hulkantet sokkel og uens profilerede kragbånd. Tårnrummet har oprindeligt, ottedelt krydshvælv. En nyromansk dør er brudt under det oprindelige, men noget ændrede sydvindue, og tårnbuen er blændet af skillemur med dør. Flere glasmalerier ses i kirkens vinduer.

Tagværk: Nyt. Tårn, apsis og kor har blytag, skibet er tegl.

Bygningsarkæologiske spor: Skibets fladt afdækkede døre er begge tilmurede og i det ydre næsten forsvundet ved omsætninger. Syddøren står som indvendig blænding.

Arkitekturhistorie: Tårnet, hvortil der er adgang ad fritrappeløb i nord, havde først pyramidetag, men står nu med sadeltag og gavle af små mursten i nord og syd. Et nu forsvundet våbenhus var opført i 1711, umiddelbart efter et formentlig sengotisk sakristi ved korets nordside var blevet nedbrudt.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Fritstående romansk granitalterbord.
Altertavle. Et maleri fra 1924 af Troels Trier, <i>Den fortabte Søns Hjemkomst</i> , i samtidig ramme. Den ældre altertavle, et enkelt renæssancearbejde fra o. 1610 med opstandelsesmaleri af Milton Jensen 1888, hænger nu på skibets sydvæg.
Døbefont. Romansk, granit med bladranke og rundbuefrise på kummen.
Prædikestol. Fra o. 1610 med opgang gennem triumfmuren, til dels fornyet 1884.
Himmel. Nyere.
Korbuekrucifiks. Sengotisk fra o. 1525 med sidefigurer på skibets nordvæg.

Nationalmuseet

Stolestader. Nyere.
Klokke. Fra 1912.
Pengeblok. Nyere.
Pulpitur hvorpå der står orgel fra 1942 (Marcussen & Søn).
Præstestol. I koret en smuk præstestol af skabsform med udsavede balustre, skænket til kirken 1708.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirkens tilstand er i øjeblikket ikke god, men med udarbejdelse af et renoveringsprojekt og inddragelse af relevant konsulentrådgivning kan helstøbtheden blive rigtig god fremadrettet.

SAMLET VURDERING

Kirken er en repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og rummer desuden

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Defekte glas i mosaikvindue kor udskiftes	3
2. Indvendig renovering. Projekt under udarbejdelse.	1, jf. ndf.
Nye mangler	
3. Fuger ved korbue skal holdes under obs.	4
4. Tårnet bør kalkes, gerne i samråd med Kalkningstjenesten	3
5. Tæpper i kirken bør fjernes. Evt. kan alterbord også blottes for rødt betræk, men dette skal indarbejdes i renoveringsprojektet.	4

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 2: Graveren oplyser, at de kraftige afskalninger i kirken, afbanket puds i kor m.v. er en del af det kommende projekt, som skal prioriteres højt. Det anbefales, at

Nationalmuseet

menighedsrådet deltager i en konsulentrunde med den valgte rådgiver for at hjælpe projektet godt på vej.

- Jf. alle nyere observationer: De bør indarbejdes i renoveringsprojektet.
- Jf. punkt 4: Der er generelt problemer med kalkning af tårne i området, så der kan evt. overvejes samlet inddragelse af Kalkningstjenesten for rådgivning.

Blidstrup kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 3. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Historien om Blidstrup kirke fra o. 1100 kan knyttes til den nærtliggende Blidstrup hovedgård. Kirkebygningen består af romansk apsis, kor og skib samt sengotisk vesttårn, der rummer rester af et ældre tårnanlæg. Desuden sengotisk våbenhus. Kirken er rigt udsmykket med historisk inventar fra middelalder og renæssance samt senere tilføjelser.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken er mod nord og vest omfattet af en Provst Exner-fredning, hvor der er træer og bevoksning. Bebyggelse ses primært mod sydøst ved Blidstrup Herregård (nu efterskole). Kirkegården hegnes af kampestensdiger, men er mod syd afløst af en mur af kløvet kamp.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Med undtagelse af våbenhusets østside og tårnets øverste del er hele kirken bygget af romanske granitkvadre. Våbenhuset foran syddøren er måske senmiddelalderligt, men i så fald stærkt ombygget, senest i 1864. Våbenhuset, taggavlne og tårnets klokkestokværk fremstår hvidtede, resten står i rensede granitkvadre. Et lille tårnrum indrettet til gravkapel dækkes af gotisk krydshvælv i munkesten på hjørnepiller, der nu er borthuggede i pulpituret. Den lille, flade apsisbue er oprindelig og har et bevaret østvindue. Begge skibets døre er bevaret.

Tagværk: Tagværkerne over skib og kor indeholder rester af gammel eg og har to lag hanebånd, hvoraf det nedre nu er tappet. Apsistaget ej tilgængeligt. Tårnets tagværk af fyr er nyere. Med undtagelse af det teglhængte våbenhus er hele kirken blytækt. Skibet har indvendigt bjælkeloft. Dendrokronologisk undersøgelse har været foretaget af bindbjælke, og den ældste fuldstændig bevarede årring er dannet i 1458 e.Kr.

Bygningsarkæologiske spor: Syddørens karmsten har en tovstav, som foroven danner bue over et tympanon med løver i lavt relief, som er indhugget i dørens flade overligger. Den tilmurede norddør har haft en lign. udsmykning, men den flade overligger er fra rekonstruktionen af i dørstedet i 1904. I en af de genopstillede karmkvadre er der sekundære kløvningshuller. I den nuværende tårnbue sidder to kragsten, som kan have haft plads i den oprindelige triumfmur.

Arkitekturhistorie: Kirkens sokkeludformning tyder på, at der efter korets opførelse er indtrådt en standsning i byggeriet, hvor skibet sidenhen er opført af en anden stenmester. Kirken kan allerede i romansk tid have haft et tårn, som nu er fuldstændig ombygget. Da skibets vestlige hjørner mangler sokkel, kan det antages, at det romanske tårn har været samme bredde som skibet. Formodentlig o. 1750 har koret fået et lavt, glatsømmet hvælv af små, gule sten, og samtidig er korbuen udvidet. I 1904 gennemgik kirken en hovedrestaurering v. Arkitekt Valdemar Schmidt.

Nationalmuseet

Vinduerne stammer fra denne istandsættelse. Kirkens inventar gennemgik desuden en stor istandsættelse o. 1959-60.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Romansk alterbord med hornede hjørnehoveder på soklen.
Altertavle. Enkel, renæssance, 1606. I storfeltet Gethsemane-maleri, kopi efter Carl Bloch.
Døbefont. Romansk, granit. Rigt udhugget med akantusranker på kummen og lodrette stave udformet som menneskekroppe. Dyrehoveder. Planteslyng.
Korbuekrucifiks, sengotisk, o. 1500.
Prædikestol af Næssundtype fra o. 1590 med evangelistbilleder i storfelterne. Læsepulten bærer årstallet 1570.
Lydhimmel o. 1590
Stolestader. Fornemt renæssancestoleværk fra o. 1625. Kant være suppleret med nyere dele o. 1700.
Degnestol. Sammenstykket af renæssancepaneler (fyr). En tilhørende, mindre stol.
Herskabspulpitur fra o. 1830 i tårnrum, der har haft egen yderdør i vest. På pulpituret nu orgel (Jydsk Orgelbyggeri 1959).
Dørfløj. I skibets syddør en jernbunden dørfløj fra 1700-tallet.
Dørfløj til gravkapel. Svarende til den i Ljørslev med udsavede ornamenten i de øvre fyldinger.
Glasstjerne. I koret er ophængt en stjerne med stråler af blyindfattet glas, nok fra 1800-tallet.
Pengeblok. Jernbunden pengeblok fra 1700-tallet.
Klokke. Klokke fra 1905. Omstøbt af ældre klokke fra 1826.
Gravminder/epitafier. Stort epitaf over Jens Christensen Staunstrup Riis til Blistrup, 1804 i provinsiel Louis XVI-stil. I tårnrummet indrettedes o. 1750 gravkapel for Klingenberg.
Andet: På pulpituret kan også observeres en bänk og et panel af ældre dato, men denne er endnu ikke dateret.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Der er i det ydre og indre en sammenhæng i stenudhugninger (profiler udendørs såvel som døbefont, alterbord, kragsten m.v.). Kirkerummets helstøbthed er meget høj. Skibets døre har en for landsdelen rig og sjælden udsmykning.

SAMLET VURDERING

Kirken har pga. sin herregårdstilknytning en stor kulturhistorisk interesse. Den er også både æstetisk, kunstnerisk og bygningsarkæologisk meget interessant. Særligt fremhæves skal desuden den romanske stenhuggerkunst og det helstøbte renæssanceinteriør.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring

2. Væsentligt behov for udbedring

Nationalmuseet

3. Behov for udbedring

4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Fugt nederst i våbenhus holdes under observation.	3
2. Omfanget af bænkebidere holdes under observation.	3
3. Kirkemur mod syd eftergås i fuger.	3
4. Dige i hjørne mod øst holdes under observation.	3
Nye mangler	
5. Demonteret degnestolsgavl.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 5: En god løsning skal findes på opsætningen af den afmonterede degnestolsgavl og evt. montering af klodser for at skabe afstand mellem mur og ophængt inventar. Skal ske i dialog med Nationalmuseet og ved faguddannet konservator, jf. rapporten fra Nationalmuseets besigtigelse af historisk inventar i 2020. De planlagte istandsættelsesarbejder af historisk inventar bør fortsat prioriteres som projekt.

Ørding kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 3. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af romansk apsis, kor og skib i granitkvadre, sengotisk vesttårn fra o. 1500 samt sydvendt våbenhus fra 1926. Den rummer inventar fra primært middelalder og renæssance med senere tilføjelser.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger i udkanten af landsbyen med tæt bebyggelse mod vest og markarealer mod øst i jævnt terræn, der mod syd skråner ned mod Sallingsund. Kirkegården er omgivet af kampestenstidige. Desuden er den omfattet af en Provst Exner-fredning, primært mod sydvest.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: De romanske bygningsafsnit består af granitkvadre over skråkantsokkel. Apsiden, hvis oprindelige østvindue er bevaret, har skråkantgesims. Apsisbuen og korbuen er romanske med profilerede kragbånd. Kirkens nordvinduer er romanske, dog med udvidelser i smigene. Sydvinduerne er alle nyere. Tårnets overdel er af munkesten, men forneden kvadersat. Kirkens indvendige murværk fremstår tykt overpudset. Kirken står udvendigt med rensede kvadre og hvidkalkede mursten samt et hvidt kalkbånd.

Tagværk: Tagværkerne er overalt fornyede med fyr. Dog ses ældre egebjælker i tårnets 2. stokværk, i alt fire stk. Apsis og kor er tækket med bly. Skib, tårn og våbenhus teglhængt. Der er bjælkelofter i alle bygningsafsnit undtagen apsidens, der har halvkuppelhvælv. Tårnrummet har nyere bjælkeloft.

Udsmykning: Apsiden er 1929 dekoreret med kalkmalerier af I. T. Skovgaard, og i østvinduet er der samtidig indsat en glasmosaik med Kristusmonogram.

Bygningsarkæologiske spor: Et spedalskvindue forneden i korets sydmur er tilmuret. Det samme er norddøren. En kvadersat nyromansk dør fra 1903 i tårnets sydmur tilmurede i 1926, da våbenhuset blev opført. En del af kvadrene i tårnet samt to profilerede karmsten fra en portal, der er genanvendt som kragsten i den runde triumfbue af munkesten, stammer muligvis fra et romansk tårn.

Arkitekturhistorie: Kirken er hovedindsat i 1926. Et tidligere våbenhus blev nedrevet 1903 foran syddøren, hvor også det nuværende er placeret. Den har for nylig fået udskiftet taget.

Nationalmuseet

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord , romansk, granit, fritstående under apsisbuen uden tavle. Pladen er trædækket.
Altertavle , o. 1610–20. I 1889 fjernet fra sin oprindelige plads og nu anvendt som præsterækketavle.
Døbefont . Romansk, af granit.
Korbuekrucifiks . Datering ukendt, men stafferet af Rasmus Jensen Thrane i 1711.
Prædikestol . Renæssance, 1654.
Stolestader fra 1926. OBS: En ældre gavl placeret på tagbjælker er observeret i under besøget.
Præstestol (eller skrifte/degnestol, som ved denne kirke er et), meget enkel, repareret i 1695. I et af stolens brædder ses årstallet 1668. Desuden mindre stol i korets sydvestlige hjørne.
Klokke , omstøbt 1891.
Nyere krucifiks over norddøren.
Salmenummertavler . Nyere.
Andet . Foruden en ældre stolegavl er nyere maskinskårne inventarrester fundet på loftet.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirken står generelt flot, og dens inventar og udsmykning fra flere perioder er forenet på en god måde og skaber æstetisk sammenhængskraft.

SAMLET VURDERING

Kirken er en repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og rummer desuden enkelte væsentlige inventarstykker fra forskellige tidsperioder. Desuden er der ældre dele i tagværket.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. *Meget væsentligt/akut behov for udbedring*
2. *Væsentligt behov for udbedring*
3. *Behov for udbedring*
4. *Mindre behov for akut udbedring*

Ældre mangler	Vurdering
Umiddelbart ngen.	
Nye mangler	
1. Ældre inventar fundet på loft bør dokumenteres og Nationalmuseet evt. kontaktes for rådgivning. Skal ikke kasseres, før dette har fundet sted.	4
2. Der er spor efter flagermus på loftet, som bør undersøges/rengøres.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Hvis det løbende vedligehold fortsættes, kan denne kirke fortsat stå flot gennem de kommende år uden de store problemer. En oprydning på loftet kan overvejes, dog med punkt 1 in mente.

Vejerslev kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 3. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af et romansk vestparti med et formentligt sengotisk tårn med senere ændringer. Tårnet fik sin nuværende form i 1875 og tjener i dag som våbenhus. Kirken har inventar fra både middelalder, renæssance og barok samt senere tilføjelser/ændringer.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger ensomt og højt placeret med vid udsigt mod syd. Terrænet falder i øst og stiger mod nord. Kirkegården hegnes af kampestensdiger, der mod nord bugter sig op over en oldtidshøj. Der findes en Provst Exner-fredning mod sydøst.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kirkens romanske bygningsdele står med blanke granitkvadre, mens tårnets murstenspartier er hvidtede. Allerede i romansk tid blev kirken også tilføjet et østparti, oprindeligt med korsarme og apsider, men nu omsat. Kirken, som nu består af apsis, kor og skib er bygget i en usædvanlig, lidt rustik stenteknik. Tårnet har oprindeligt været højere og blev muligvis afkortet som følge af en brand i 1790. Apsis er lav med lille østvindue.

Tagværk: Tagværkerne er af fyr. Korets med bladede hanebånd, skibets med hanebånd af ældre spær. Hele kirken er blytækt. Kirkens indre, inkl. tårnet, har bjælkeloft.

Bygningsarkæologiske spor: Den tilmurede norddør er udvendig velbevaret med falsset rundbuestik, der hviler på profilerede kragbånd, mens den ligeledes tilmurede syddørs false er glatte. Flere detaljer ses i apsissøjlerne. De grofthugne baser har hjørneknopper. Buerne hviler på otte konsoller. Den vestligste i sydfaget har et plumt relief af et hvilende, firfodet dyr, den næste har et reliefhugget ornament. De fire følgende er udformet som mere eller mindre detaljerede mandshoveder. Apsidens kegletag krones af en skråt opadrettet stenbjælke formet som forkroppen af en hest. Ildsprængte kvadre vidner indvendigt om en kirkebrand i 1790. Også triumfgavlen bærer tydelige brandspor.

Arkitekturhistorie: Til skibet har der sandsynligvis føjet sig et normalt kor, men kirken blev udvidet et anseligt korparti bestående af to korsarme og et kor, idet hver af de tre bygningsdele fik sin apsis, hvis tilmurede åbninger endnu ses. Alle tre apsider samt korsarmene er senere forsvundet. Kirken gennemgik en istandsættelse i 1713 ved grev Chr. Friis. Ved en restaurering i 1854 blev skibets sydside skalmuret med røde mursten. I 1875 opførtes over vestenden et smalt tårn af røde mursten med opskalket pyramidespir, og der indrettedes i dets underrum en forhal med indgang fra vest som erstatning for et våbenhus mod syd. I 1885 blev apsidens og korets taggavl omsat (Arkitekt F. Uldall). I 1902–03 foretoges en omfattende hovedistandsættelse (Arkitekt Valdemar Schmidt), ved hvilken kirkens mure, der i stor udstrækning var overkalkede,

Nationalmuseet

afrensedes og delvis omsattes. Tårnet forhøjedes og fik en stor, nyromansk syddør sat af kvadre. Kirken er desuden istandsat i 1949 (Arkitekt S. Vig-Nielsen).

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterprydelse. Et moderne krucifiks af eg, skåret i sengotisk maner. Bag det ses en mosaik i østvinduet.
Alterbord. Fritstående i rå huggede romanske kvadre. Ombygget. I øverste skifte sidder en sten med blindbueslag svarende til apsidens buefrise.
Alterskranke. Fra det sene 1800-tal. Rundbuet med drejede balustre.
Stolestader fra 1902-03. Nåletræ.
Barokstager fra 1700-tallet.
Døbefont. Jf. ældre kilder skulle en meget bevaringsværdig døbefont med udhugne motiver findes i kirken, men en anden romansk granitfont ses i stedet.
Prædikestol. Prædikestolen stammer fra ombygningen 1902-03 og er udført efter tegning af arkitekt Valdemar Schmidt. Den har dog fire felter fra kirkens tidligere renæssancestol, der delvis ødelagdes ved branden i 1790.
Præstestol/sakristiaflukke. Korets nordvesthjørne.
Kirkeskib. 1848.
Lysekroner i koret, 1873.
Pengeblok. 1800-tallets første halvdel.
Klokke. Omstøbt 1879. Indskriften fra den tidligere klokke er overført til den nye. Den tidligere klokke var støbt 1516.
Gravsten. Romansk, granit. I brolægningen ved tårnets sydmur. Kun et hjørne af stenen er bevaret.
Andet: Et fragment, som kunne ligne noget fra den tidligere prædikestol, ses i tagrummet.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirkens helstøbthed er præget af forskellig æstetik i henholdsvis kor og skib, men ganske fin.

SAMLET VURDERING

Bygningshistorisk er kirken særdeles interessant med fine eksempler på romansk stenhuggerkunst. Kirken er en repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og 1800-tallets ønsker om tilføjelser (til dels som resultat af branden i 1790).

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Nationalmuseet

Ældre mangler	Vurdering
1. Indvendigt murværk gennemgås og reparerer – projekt udsat.	3, jf. ndf.
2. Kvadermur og sokkel mod vest og delvis mod nord på tårn eftergås på fuger.	3
3. Tårn kalkes (er planlagt).	2
4. Utætheder i blytag mod syd på skib og mod nord ved kor udbedres snarest.	1
5. Rutine for observation af fugtmåling indarbejdes.	3
6. Oprydning af isolering.	1
Nye mangler	
7. Tårnrummet er meget fugtbelastet m. grønne alger. Bør eftergås/behandles, evt. i forbindelse med kalkning.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 1: Midlertidig udsættelse af murværksarbejdet og indiv. kalkning er ok.
- Jf. punkt 3: Kalkningstjenesten bør rekvireres for ekstra vejledning herom, hvis der er nyere problematikker.
- Jf. punkt 4, 6: Tag plus isolering både i skib og kor skal straks udbedres (projekt).
- Jf. punkt 5: Det bemærkes, at affugter er installeret, hvilket er godt. Som del af rutinen skal denne hyppigt tømmes.

Galtrup kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 4. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af romansk kor og skib i granitkvadre. Den har tidligere haft en apsis, som formodentlig blev nedbrudt o. 1500 samtidig med opførelsen af det sengotiske tårn. Våbenhuset foran syddøren er opført o. 1860. Inventaret stammer fra en lang periode fra middelalder over renæssance og barok frem til starten af 1900-tallet.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger på et lille højdedrag nord for Øster Jølby i et fredeligt område. En Provst Exner fredning løber hele vejen rundt om kirkegården, der er indhegnet af kampestensdiger og blandet bevoksning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Den romanske granitkvaderkirke, kor og skib, har forskelligt profilerede sokler. Tårnet er udvendigt kvadersat over en sokkel sat af sokkelsten fra vestgavlen og den nedbrudte apsis. Kvadermurene står blanke med enkelte hvidtede partier, ligesom teglstensmurværket er hvidkalket. Kirkens stærkt omsatte mure står nu med rensede kvadre, blandt hvilke der ses mange udfyldninger med små mursten. I alle tårnets fire vægge ses uregelmæssige, lavtsiddende afsæt til et projekteret, men ikke udført hvælv.

Tagværk: Alle tagværker og gavle er nyere. Tårnet er tækket med bly, resten af kirken teglhængt. Indvendigt bjælkelofter.

Kalkmalerier: Fund i 1961 (jf. arkiv): Triumfmurens vestside – fragmenter, der dog kan identificeres ved motiv. Skibets nordvæg: to små fragmenter. Nu overkalkede. På sydvæggen også overdækkede farvespor. De blev dateret til sengotiske, måske ind i 1500-tallet.

Bygningsarkæologiske spor: Af kirkens oprindelige vinduer er intet bevaret, men flere overliggere er i behold. Syddøren er i brug, men stærkt overpudset. Norddøren er helt forsvundet, men spor efter den ses dog i kirkens indvendige murværk. Flere kvadre har stenhuggerfelter. På skibets østgavl sidder en billedkvader med menneskeoverkrop. En anden, med dyrefremstilling, er indmuret i våbenhusets gavl. Højt i triumfgavlens østside, over korets søndre tagflade, er indsat en kvader med overkroppen af et menneske i højt relief. I våbenhusets gavl findes en nu på højkant indsat kvader med et stærkt fremspringende, velnæret, kortbenet, rotteagtigt dyr, der står på kvaderfladen, så man ser dets ryg og hoved. Hovedet vender nedad. Den smalle korbue står uden synlig sokkel, men med forskelligt profilerede kragsten. Her ses også en række små, indristede rundbuer, der foroven begrænses af en rille. Motivet genfindes på døbefonten. I tårnets sydmur er indsat to romanske gravsten, den ene med et kors, den anden med kors, løve og runeindskrift. En gravsten fra 1670, vist over provst Jens Iversen, ligger foran våbenhusdøren.

Nationalmuseet

Arkitekturhistorie: Kirken har foruden en tidligere apsis, hvor genanvendte sten ses i det nuværende tårn, også haft et tidligere våbenhus.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord , romansk, nu fritstående. Der er opsat et nyere messingkrucifiks som alterprydelse sammen med alterstager og syvarmet stage.
Alterskranke . Foran findes den rundbuede alterskranke fra 1800-tallets slutning, som i dag er malet grøn og brun.
Døbefont , romansk, af granit, af samme mester som Øster Assels.
Tavle af fyr, i profileret ramme hvorpå der er fastgjort et kors med en lille, sengotisk krucifiksfigur og malede sidefigurer fra 1450–1500. Ophængt over korbuen.
Prædikestol foran murtrappen i triumfvæggen, af Næssundtype, fra slutningen af 1500'erne. Udsmykket med pietistiske, malede allegorier fra 1699.
Stolestader . Nyere. I et panel i tårnbuen er indfældet to gamle stadegavle med reliefversaler.
Præsterækketavler . Kirkens store præsterækketavle fra 1830'erne er ophængt midt på nordvæggen, og en nyere præsterækketavle er ophængt i tårnummet.
Klokke . Anno 1662. Omstøbt år 1900 af M. og O. Ohlsson i Lübeck.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirken rummer mange kulturhistorisk interessante genstande. Området omkring korbuen er meget udsmykket, også med kalkmalerifragmenter, mens altret er mindre fremtrædende i rummet.

SAMLET VURDERING

Kirken er en repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og rummer desuden enkelte væsentlige inventarstykker fra forskellige tidsperioder. Kirkebygningen indeholder mange bygningsarkæologiske spor og har en rigtig fin beliggenhed.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Rygning på skib og kor eftergås for løs mørtel.	2
2. Vinduer mod syd samt våbenhusets vindue males.	3
3. Sokkel i hjørne mod sydøst på våbenhus/skib lukkes med mørtel.	2
4. Lem i østgavl males, evt. ventilationsrist.	3

Nationalmuseet

5. Kvaderstensmur og sokkel mod nordvest eftergås for løse fuger.	3
6. Revne i sydøstligt hjørne bag prædikestol holdes under observation.	4
7. Revner i kor på østgavl holdes under obs.	3, jf. ndf.
8. Revner i skib og tårnrum holdes under obs.	4
9. Murankre indvendig i tårn eftergås, males.	3
10. Tagrum behandles for borebiller og der skabes ventilation.	1, jf. ndf.
11. Murkroner på øverste tårnloft rengøres.	2
12. En enkelt knækket tagsten ses på den nordlige tagflade.	1
Nye mangler:	
13. Revner i tårnbue holdes under obs.	4

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Murværk og vinduer i tårn er i dårlig forfatning. Der bør afrenses for grønne alger i tårnet.
- Jf. punkt 10: Tagventilation kan evt. skabes via sugfjæl (fremtidigt projekt). Der ses kun få borebiller, og tagfoden virker rimelig velventileret. Der bør dog støvsuges jævnligt for at kunne holde ordentligt opsyn med borebilleangreb.
- Tagværket er lidt fugtigt, især over koret, og skjolder kan observeres, men hvis tagrummet holdes ventileret, kan det tørre løbende.
- Jf. punkt 7: I koret bidrager murankrene til "uro" i murværket, og dette bør undersøges og evt. udbedres (fremtidigt projekt). En del puds og saltskader kan generelt observeres i koret.
- Vinduerne i skibet trænger til maling og grundig samt hyppigere rengøring pga. skimmel.
- Skiferpladerne i tårnrummet fra det gamle tag kan med fordel fjernes.
- På korsiden af korbuen ses muligvis nedløb af vand, som bør holdes under observation.

Øster Jølby kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 4. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Den lille kirke, øens mindste, består af romansk kor og skib og et våbenhus mod nord opført i 1936. En tømret klokkestabel er rejst ved østgavlen. Kirken har inventar fra middelalder og frem, dog med nyere stolestader og altertavle.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger smukt placeret vestligt i sognet på et bakkedrag. Den lille, langstrakte kirkegård hegnes af kampestensdiger i hvilke der er trælåger mod øst og vest. I et sogn nævnes en tidligere høj i kirkegårdens nordøsthjørne, og det kan derfor ikke udelukkes, at der kan være spor efter fortidsminder ved kirken. Denne lille jordhøj blev kaldt »den hellige grav« efter en dræbt munk, og syge skal her have fundet helbredelse. En mindsten for Christen Kold findes tæt ved kirken. Der er kun få grave på kirkegården.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kor og skib er opført af granitkvadre på skråkantsokkel. Store, flade syldsten er synlige på en del af skibets nordside. De stærkt omsatte kvadermure står blanke, mens taggavle og våbenhus er hvidkalkede. Også uregelmæssige partier omkring vinduerne, taggavlene samt en stribe under skibets søndre tagskæg er hvidkalket. Kirkens nuværende, fladbuede, smigede vinduer af cementpudsede sten med trækarme er sandsynligvis fra o. 1850. Et tilmuret romansk vindue spores svagt på korets østvæg. Norddøren er udvidet, den søndre tilmuret og ødelagt af et moderne vindue. Den smalle korbue med skråkantet sokkel og kragbånd er oprindelig.

Tagværk: Kunne ikke besigtiges, men er jf. kilder antageligt nye af fyr. Det indre har bjælkelofter. Alt er blytækt og et stempel i en blyplade viser årstallet 1987. Ældre kilder nævner skifer og tegltag.

Bygningsarkæologiske spor:

Der ses flere stenhuggerfelter. På nordre kragsten i korbuen tæt under overkanten ses en ikke færdighugget rille. I kilder er nævnt en fugl i svagt relief på en højtsiddende kvader i sydmuren, som kan tilskrives billedhugger Erik Heide, men denne ses ikke på dagen for besigtigelse og er måske faldet ud.

Arkitekturhistorie: Årstallet 1727 er hugget i en kvader i korets sydmur (nu vendt på hovedet). Kan hentyde til en reparation. Våbenhuset er fornyet i 1936 (arkitekt J. Foged).

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbordet. En moderne bræddekasse af fyr.
Altertavle. Trefløjet fra 1955 med malerier af Erik Heide (i midten den korsfæstede ml. hest og ko, fløjenes billeder udtrykker skyld og tilgivelse). Tidl. altertavle fra o. 1890 er ophængt på bagsiden af korbuen.
Døbefont. Romansk, granit
Prædikestol, 1600-tallet. Sikkert udført af Niels Snedker i Selde, som 1640 forfærdigede en tilsvarende til Jegindø kirke.
Stolestader. Nyere, dobbelte trekantsgavle.
Klokke. Støbt af Claus van Dam 1649. Hænger ved østgavlen i en stabel.
Epitafium. På skibets nordvæg over Chr. Chr. Søndergaard.
Et historisk orgel fra 1854 af J. Gregersen.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Afstemt farvesætning i kirkerummet med klassisk hierarki i indretningen, men inventaret afspejler kirkens størrelse, og mængden af ældre historisk inventar er begrænset.

SAMLET VURDERING

Kirken er en repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen, og rummer desuden enkelte væsentlige inventarstykker fra forskellige tidsperioder. Desuden en fin beliggenhed.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Sugfjæl på våbenhus males.	3
2. Lem + beslag i vestgavl males.	Kan ikke obs.
3. Mindre defekt på gangbro ved korbue udbedres (loft)- (kan ikke besigtiges).	3
4. Dør i våbenhus olieres.	4
5. Oprydning bag alter + løsning på opbevaring.	4
6. Alterskranke behandles for borebiller.	1

Nationalmuseet

7. Altertavlens bagside behandles for borebiller.	1
8. Kirkedige mod syd holdes under obs.	3, jf. ndf.
Nye mangler	
9. Der kan konstateres borebilleangreb og skimmel i alterbord.	1
10. Der ses udtørringsskader og muligvis borebiller i prædikestolen. Besigtigelse skal rekvireres.	1
11. Vinduer skal males.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 8: Der skal ryddes ud i beplantning ved syddiget og udbedres for nedfaldne sten, evt. tages kontakt til kirkegårdskonsulenten.
- Jf. punkt 9, 10: Besigtigelsesrapport vedr. historisk inventar fra 2015 skal genlæses (borebilleangreb allerede dengang) og en ny skal muligvis rekvireres hos Nationalmuseet. Museet bør under alle omstændigheder kontaktes vedr. behandling for borebiller. Dette foregår på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. I rapporten nævnes solskader på prædikestol, derfor anbefales i 2015 også opsætning af rullegardin. Hvis nuværende menighedsråd ikke er i besiddelse af rapporten, kan den genfremsendes via ovenstående mailadresse.
- Generelt er murværket i god stand, men skal holdes under observation. Kun lettere tilsmudset, ingen nævneværdige revnedannelser. Lidt fugt i koret, men bedre tilstand i skibet.

Dragstrup kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 4. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af romansk skib og kor med et våbenhus af små mursten fra o. 1870 på skibets nordside. I den oprindelige vestgavl er der o. 1890 brudt et romaniserende, granitindfattet glamhul, hvori klokken hænger. I dag står også en aflastningsklokke i stabel i kirkegårdens sydvestlige hjørne. Kirken rummer både nyere og ældre inventar og har en meget bevaringsværdig romansk døbefont.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken omgives af en granplantage og en Provst Exner-fredning. Den ligger kun 400 m fra en lille sø, og indkørslen gennem plantagen til kirken er meget smuk. Kirkegårdens diger har flere store sten. Et kapel ligger desuden mod sydøst på kirkegården. Tidligere har der været bygget en stald tæt langs diget.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kor og skib af granitkvadre på skråkantsokkel med et våbenhus af små mursten. Uvendigt står murene blanke, dog med hvidkalkede detaljer omkring bl.a. vinduerne. Korets oprindelige østvindue er blændet, mens nordvinduet er i brug og kun lidt ændret. Korbuen med forskellige, profilerede sokler og kragsten er oprindelig.

Tagværk: Kor og skib er blytækt, våbenhuset teglhængt. Tagværkerne over kor er nyere i fyr, over skibet er der dog sammen med fyr genanvendt en del ældre egetømmer med bladspor. Både spær og hanebånd er ældre. Det indre har overalt bjælkelofter.

Kalkmalerier: I korbuen og på triumfvæggen fremdroges i 1880 nogle kalkmalerier fra første halvdel af 1500-tallet. Korbuens billeder blev nedhugget, de andre overkalket. Et fragment med fuglemotiv hænger nu placeret ved opgangen til prædikestolen. Omkring korbuen fandtes senere en ny dekoration, men denne er ikke synlig i dag. I 1966-68 blev der registreret seks felter på kirkens nordmur med forskellige helgenfigurer. Antageligt fra slutningen af 1400-tallet. Disse er synlige i dag.

Bygningsarkæologiske spor: Skibets syddør er tilmuret. Der ses flere stenhuggerfelter. En kvader nordligt i østgavlen har en tresidet fordybning, hvis skrå sider er syvobbelt aftrappede. Vestligt i sydmuren over soklen ses et fuldt bevaret spedalskvindue – primært synligt inde i kirken.

Kirkens inventar

Blandt kirkens historiske inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Romansk alterbord af granitkvadre.
Altertavle. Gobelin (1971) af kunstneren Helge Ernst.
Døbefont. Yderst bevaringsværdig romansk granitdøbefont med to dragefigurer på kummen.

Nationalmuseet

Prædikestol fra o. 1590, af Næssundtype. Lydhimlen og bemalingen er ny.
Stolestader. Nyere.
Klokke. Den skriftløse klokke fra 1400-tallet er ophængt i et moderne glamhul i vestgavlen.
Epitafier. På skibets nordvæg et stort epitafium med bruskarok snitværksramme og portrætmaleri over præst Chr. Jacobsen Erichsen med hustru og søn. På sydvæggen et epitafium over Else Andersdatter Stagstrup.
Krucifiks fra ligkiste, o. 1700, blystøbt. Foroven plade med INRI. Nyt Kors. På triumfbuens nordre vange, over fonten.
Gipsfigur af Thorvaldsens Kristus. Har tidligere stået på altret. Opbevares nu på loftet. Flere andre findes rundt omkring i øens kirker.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirken har en del værdifuldt inventar, og kalkmalerierne giver rummet karakter. Kirkerummet er af samme grund noget eklektisk sammensat i æstetisk henseende.

SAMLET VURDERING

Kirken har en fantastisk beliggenhed i smukke omgivelser og fremstår på mange måder som en lille oase. Den er en repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og rummer væsentlige inventarstykker fra forskellige tidsperioder. Også kalkmalerierne gør, at kirken må betegnes som værende af væsentlig betydning.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Vinduer males og kit rep. Defekte glas udskiftes.	2
2. Mineraluld langs spær i våbenhus fjernes – og tag understryges.	2 (jf. ndf.)
3. Tagrum over skib og kor behandles for borebiller.	1 (jf. ndf.)
4. Løse ikke bevaringsværdige effekter på loft bør gennemgås i samråd med museet.	4
Nye mangler	
5. Utæt tag ses i skibets sydside lige over murkronen, ca. midtfor.	1
6. Der skal ryddes op over koret.	4

Nationalmuseet

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 2: Desuden fjerne mineraluld i tagfod, på murkroner og ved bjælkeender over kor og skib.
- Jf. punkt 3: Borebiller observeret i tagrum over koret under besigtigelsen.
- Jf. punkt 4: På loftet ses ikke umiddelbart bevaringsværdigt inventar, men ældre genstande bør dokumenteres inden oprydning.

Frøslev kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 3. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af romansk kor og skib samt våbenhus og tårn fra sengotisk tid. Inventaret er primært fra middelalder og renæssance med senere tilføjelser.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger i byens nordre udkant med marker nordvest for bygningen og bymæssig bebyggelse til de andre sider. Et stykke af kampestedet mod syd er erstattet af støbejernsgitter, hvori der sidder en låge af samme materiale.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kor og skib står i granitkvadre med skåkantsokkel. Tårnet, fra o. 1500, består af udflyttede kvadre fra vestgavlen samt munkesten i munkeskifte. Tårnrummet dækkes af et simpelt krydshvælv med halvstensribber (helstensoverribber) og har rundbuet, udvendig falset, indvendig smiget sydvindue. Våbenhuset er af munkesten i munkeskifte med ommuret, glat gavl.

Tagværk: Tagværket over koret er gammelt og af eg og med to lag hanebånd, det nederste tappet, det øverste bladet (der ses øksehugne stregnumre). Over skibet et lignende, mere omsat (tilsvarende stregnumre mod syd, stemmede firkanter mod nord). Tårn og våbenhus tag er derimod nyt af fyr. Våbenhus er teglhængt, resten af kirken blytækt. Det indre har bjælkelofter, som over koret er inddækkede.

Kalkmalerier: Efterreformatorens kalkmalerier fundet under restaurering i 1904 på skibets og korets vægge, men kun på tilmuringen i korets nordvindue lykkedes det at fremdrage et nogenlunde uskadt parti, to scener over hinanden fra o. 1550–1600 (disse er overkalkede).

Bygningsarkæologiske spor: I koret ses østvinduet monolitoverligger siddende på plads i den omsatte gavl, mens det indre er skjult af altertavlen. Begge dørene er bevarede, bedst den tilmurede norddør med en søjleportal. Søjlerne forvitrede kapitæler har flade, uskarpt hugne rundstave om de trapezformede sidefelter, mellem hvis nedre, rundede hjørner der ses fremspringende, hjørnebladagtige led. Vestkapitælen har to felter, dels med et lille latinsk kors, dels med en dobbelt rundstav langs randen. Over kapitælerne er der tynde dækplader, og dækstenene bærer et halvrundt, glat tympanon. Ved søndre korvindue sidder en profileret kvader. En lang kvader under våbenhusets østmur har et relief med en løve i færd med at sluge et andet dyr, som den holder mellem forpoterne. To stenhuggerfelter på korets sydside mellem vindue og østhjørne, det ene rektangulært, det andet uregelmæssigt.

Arkitekturhistorie: Under flere hovedstandsættelser i 1900-tallet blev der arbejdet med vinduerne i kirken. Først i 1904 (Arkitekt Valdemar Schmidt), senere under arkitekt Jens Foged.

Nationalmuseet

Kirkens inventar:

Blandt kirkens historiske inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord , romansk, muret af granitkvadre langs korets østvæg.
Altertavle . Af lutheransk fløjtype, fra o. 1580–90. Korsfæstelsesmaleri.
Døbefont . Romansk, granit. Dekoreret med en række masker.
Korbuekrucifiks , sengotisk, fra o. 1500.
Prædikestol , med malet årstal 1600. I storfelterne er der oprindelige malerier af de fire evangelister m.v.
Stolestader , lukkede, fra o. 1575–1600. Fuldt bevaret (jf. rapport 1962). Ældst er de østlige gavle, hertil hørende døre, der nu sidder i de to vestligste stader. Samhørende med de ældste stader er også de to østligste rygpaneler af fyr. Noget yngre, efter 1600, er alle de andre stader. Vægpanelerne er med en enkelt undtagelse jævndrende med de yngre stader.
Skriftestol . Fyr. Af skabstype, fra 1636. Muligvis af samme snedker som prædikestolen, opstillet i korets nordvesthjørne.
Pengeblok , cylindrisk.
Kirkeskib , 1770.
Klokke , omstøbt af Gamst og Lunds efterfølgere, 1860.
Kisteplader Ophængt i våbenhus og tårnbue.
Gipskopi af Thorvaldsens Kristus til højre for altret (ses i flere andre kirker på øen)

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Inventarets helstøbte renæssanceinteriør med komplet stoleværk placerer kirken højt i både æstetisk og stilhistorisk henseende.

SAMLET VURDERING

Kirkens renæssanceinteriør og de bygningsarkæologiske facadedetaljer placerer kirken højt ift. kulturværdi. Desuden har kirken et overvejende velbevaret middelalderligt tagværk med enkelte nyere dele.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Sugfjæl på våbenhus males.	3
2. Murankre efterses.	3
3. Tagfod eftergås for løs mørtel.	3

Nationalmuseet

4. Vinduer mod syd eftergås og males.	4
5. Murankre mod nord renses og males og stand kontrolleres ved øvrige eftersyn.	4
6. Kirken kalkes udvendigt – murværket repareres.	3 (jf. ndf.)
7. Hul i tårnets sugfjæl mod syd rep.	3
8. Murkroner på tårnhvælving og -rum oprenses.	2
9. Mindre huller på blytag i tårn lukkes.	2
Nye mangler	
10. Tagværket bør gennemgås.	2
11. Der ses muligvis et aktivt borebilleangreb i tagrummet. Bør undersøges og udbedres.	1
12. Understrygningen eftergås i første stokværk.	2
13. Fuger udvendigt i kvadermur eftergås.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 5: Murkronerne skal renses for isolering.
- Jf. punkt 6: Kalkningstjenesten bør rekvireres for rådgivning herom.
- Jf. punkt 10: Det fremstår umiddelbart tæt nu, men ældre skader kan observeres, og det bør derfor holdes under observation.
- Der er fundet ældre dele fra stoleværket på loftet, som formodentlig er fra renæssancen. Disse bør besigtiges af en konserveringsfaglig kirkekonsulent fra Nationalmuseet, så retningslinjer for evt. konservering og hensigtsmæssig fremtidig opbevaring kan udstikkes. Anmodning om besigtigelse foregår på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. Kan med fordel rekvireres sammen med besigtigelse af Mollerups prædikestol, da det er samme menighedsråd.

Mollerup kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 4. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af sengotisk kor og skib opført kort tid før reformationen, måske i 1400-tallet, og fik senere tilføjet et våbenhus i nord o. 1855. En klokkestabel med aflastningsklokke står mod nordøst på kirkegården, mens en senmiddelalderlig, gammel klokke hænger i skibets vestgavl. Oprindeligt var kirken indviet til Skt. Anna. Kirken rummer inventar fra middelalder, renæssance og en del fra 1800-tallet med nyere tilføjelser.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger ganske højt i landskabet med udsigt mod nord. Den er omgivet af Provst Exner-fredninger til alle sider, men dog også en del bebyggelse. Kirkegården hegnes af kampestdiger, i hvilke der mod vest er en indgang med stolper af kløvet granit.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Der er tale om en kullet, hvidkalket kirke. Materialet er hovedsagelig rå kamp og munkesten, hvortil der kommer enkelte granitkvadre. På gotisk manér hviler murene på en høj syld af store kampesten. En fin spidsbuet døråbning ses mellem våbenhus og skib.

Tagværk: Tagværkerne er nyere og af fyr. Koret er blytækt, skibet og våbenhuset teglhængt. Skibet har profileret trægesims, måske fra 1855. Det indre har bjælkelofter. Kirkens tagværk kunne kun besigtiges gennem lemme i gavlen, så det kan ikke udelukkes, at der er ældre dele.

Bygningsarkæologiske spor: Af oprindelige enkeltheder er kun bevaret den rundbuede korbue, der er smal og savner kragbånd, samt den spidsbuede nordportal. Syddøren er tilmuret og kan kun spores indvendigt. Det samme gælder korets oprindelige østvindue.

Arkitekturhistorie: I vest har kirken haft et tårn af samme bredde som skibet og måske jævnaldrende med dette. Af tårnets svære mure ses endnu enkelte grundsten. Hvornår tårnet blev nedrevet, vides ikke. En del af skibets sydmur blev skalmuret med små sten i 1902, korets syd- og østside i 1904 (Arkitekt Valdemar Schmidt).

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord dækkes af en simpel fyrretræskasse og er af munkesten med granitplade.
Altertavle , renæssance, anskaffet 1655, med søjledelte felter. I storfeltet ses et moderne maleri, <i>Den gode Hyrde</i> , af Troels Trier 1942.
Døbefont . Romansk granitfont med glat kumme, der har afløbshul, og fod med hjørneakantus.
Prædikestol , cylinderformet, 1800-tallet.

Nationalmuseet

Stolestader , 1800-tallet, fyr. Måske et nyere med paneler fra lige omkring Danmarks Kirkers besøg i 1940'erne.
Præstestol , 1800-tallet, med gitterværk af drejede balustre, der efter egnens skik er opstillet i kirkens nordvesthjørne.
Klokke , senmiddelalderlig uden inskription er ophængt i rundbuet åbning i skibets vestgavl. Nyere aflastningsklokke i stabel.
Pengeblok

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Farvemæssigt velafstemt kirkerum, som fremstår ganske helstøbt.

SAMLET VURDERING

Kirken er med sin datering til 1400-tallet repræsentant for lokalområdets arkitektur lige op til reformationen og rummer desuden enkelte inventarstykker fra middelalder og renæssance, men mest fra 1800-tallet.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. *Meget væsentligt/akut behov for udbedring*
2. *Væsentligt behov for udbedring*
3. *Behov for udbedring*
4. *Mindre behov for akut udbedring*

Ældre mangler	Vurdering
1. Prædikestol og lydhimmel efterses af konservator.	1, jf. ndf.
2. Luger mod nord og øst efterses, males.	4
3. Sokkel og mure eftergås i forb. Med kalkning.	3, jf. ndf.
4. Rygning på skib eftergås.	3
5. Tagrender undersøges for funktion.	3
6. Længere stige anskaffes for adgang til tagrum.	3, jf. ndf.
7. Kabelbakke på klokkestabel lukkes og males.	4
Nye mangler	
8. Revner mellem skib og våbenhus bør holdes under obs.	4
9. Våbenhusets sugfjæl bør males.	4

Nationalmuseet

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 1: En besigtigelse af prædikestol og lydhimmel skal hurtigst muligt bestilles fra Nationalmuseet på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. Den kan med fordel rekvireres sammen med Frøslev.
- Jf. punkt 3: Kalkningstjenesten kan rekvireres til at vejlede, når sokkel og fuger skal eftergås i forbindelse med kalkning. Dette foregår via ovenstående mailadresse.
- Jf. punkt 6: Det bør overvejes, om der kan etableres bedre adgang til tagrummet via andet end en stige, f.eks. ved etablering af lem indvendigt eller lign.
- En smule problemer med puds og kalk kan konstateres, men intet alarmerende. Bør holdes under observation.

Ovtrup kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 4. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Bygningen består af romansk kor og skib samt sengotisk tårn fra o. 1500, som nu tjener som våbenhus. Inventaret er især fra middelalder og renæssance med nyere tilføjelser.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger i højt terræn, jævnt faldende mod syd og øst, brattere mod nord. Den er omgivet af beplantning, men fra kirkegården er der enkelte steder vid udsigt over Dragstrup Vig mod Thy. Kirkegården er indhegnet af et kampestensdige. I de kirkenære omgivelser ligger store gårde.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kor og skib består af granitkvadre med skråkantsokkel. Korets og skibets ydre kvaderklædning samt de nederste skifter i tårnet står blanke. Tårn og gavle, hvoraf korgavlen er nyere, er af små sten og hvidkalkede. Hvidtede er også en stribe under sugfjælen samt vinduesomgivelserne i skibet. Koret har bevaret oprindelige vinduer i nogenlunde uændret stand. Østvinduet står som vægniche, men ses ikke udvendig, hvor muren er omsat. I den retkantede, uprofilerede norddør, der blev tilmuret 1905, ligger tærskelstenen endnu på plads. Det lave tårn fra o. 1500 har skråkantsokkel, som er kraftigst fremspringende mod nord, og primært opført af romanske granitkvadre. Tårnet har sikkert været højere end nu. På sydsiden går disse granitkvadre næsten til tagfodshøjde. Resten af ydermurene er af rå kamp og munkesten. Indvendig er murene af rå kamp. Af de glatte gavle, der vender mod nord og syd, har den nordre et stort, fladbuget glamhul, hvori klokken hænger.

Tagværk: Kirkens tagværker og bjælkelofterne i kor og skib er nye af fyr. Kor og tårn er tækket med bly, skibet med skifer.

Bygningsarkæologiske spor: Det store antal kvadre tyder på, at den nuværende tårnbygning har afløst et ældre, formodentlig mindre, romansk tårn, og en række buekvadre kan stamme fra dettes tårnbue. I tårnrummet hænger et granithoved, som fremkom ved restaurering af kirkens kvaderstensmure i 1975. I triumfmuren i nord og syd er bevaret to nicher fra lægmandsaltre. To sidealtre blev afdækket i 1974.

Arkitekturhistorie: Indtil 1905 havde kirken et lavt våbenhus foran norddøren, sikkert fra o. 1850. Ved en hovedstandsættelse i 1905 blev våbenhuset nedrevet. I tårnrummet, der indrettedes til forhal, indbyggedes det nye grathvælv over de gotiske skjoldbuer, og i dets sydmur kom en rundbuget, ny-romansk dør, sat af nye kvadre. I 1939 blev skibets nyere, fladrundbuede murstensvinduer afrettet, og der indsattes nye trækarme (Arkitekt Jens Foged).

Nationalmuseet

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Stort romansk alterbord er muret direkte opad østvæggen. Bordets rensede forside er ophugget, det kalkede bageste parti er delvist dækket af nyere mur under tavlen.
Altertavle i højrenæssance fra o. 1600. Bevaret er det oprindelige storfeltsmaleri.
Døbefont, romansk, granit med flad, glat kumme.
Fontehimmel, enkel, med udsavede bøjler.
Prædikestol, renæssance fra o. 1590–1600 (malet årstal 1612) af Næssundtype.
Himmel, af fyr, halvrund, fra 1800'erne. Midtrosetten er dog ældre og skåret i eg.
Stolestader. Fyrretræ, o. 1895.
Klokke. 1887 Aarhus.
Kirkeskib, 1910.
Gravsten. O. 1692, over Knud Pedersen. Rødbrun, ølandsk kalksten. Indvendig i korets sydmur.
En gipsfigur af Thorvaldsens Kristus, som findes i flere af øens kirker, er opsat på hylde på skibets nordvæg.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirken fremstår i sin farvesætning helstøbt, men med mange stilarter og perioder repræsenteret i kirkerummet, herunder også nyere.

SAMLET VURDERING

Kirken har vist sig at være arkæologisk interessant med tidligere romansk tårn og fund af sidealternicher. Desuden inventar fra flere perioder. Som helhed står kirken meget fint, men udvendigt er udsigten en smule skæmmet af de nærtliggende gårde.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. *Meget væsentligt/akut behov for udbedring*
2. *Væsentligt behov for udbedring*
3. *Behov for udbedring*
4. *Mindre behov for akut udbedring*

Nationalmuseet

Ældre mangler	Vurdering
1. Projekt for restaurering og udv. Kalkning afventer fortsat rapport fra Nationalmuseet.	3, jf. ndf.
2. Jernankre i tårnrum indarbejdes i samme projekt.	3
3. Enkelte fuger mod syd på mur og sokkel fyldes.	4, jf. ndf.
4. Løst puds langs n. inddæk på kor udbedres.	4
5. Blyhvidt i tagrum holdes under obs.	4
6. Løse trædele på tårnloft og hvælv fjernes.	3
7. Der behandles for borebiller på tårnloft.	2, jf. ndf.
8. Fugt på gulv i tårnrum holdes under obs.	4
9. Fokus på bedre ventilation i tårnrum.	4
10. Revner og rødalger i kor mod nord og syd holdes under obs.	4

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 1: Som mange andre tårne i området trænger dette til kalkning og afrensning for alger og projektet før færdiggøres. Kalkningstjenesten fra Nationalmuseet anbefales rekvireret for rådgivning via mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. En ældre rapport fra en besigtigelse i 2017 foreligger muligvis.
- Jf. punkt 3: Ser ud til at være udført, men kan forbedres.
- Grønne alger observeres også indvendigt på bjælker samt nær klokken i tårnet. Kan evt. indarbejdes i tårnprojekt.
- Der skal udarbejdes et projekt til stiftsovrighedens godkendelse vedr. behandling af aktive borebilleangreb.

Sundby kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 17. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Sundby kirke består af romansk apsis, kor og skib samt et nyere våbenhus mod syd fra o. 1800. Et senmiddelalderligt vesttårn er formodentlig nedrevet i 1700-tallet. Inventaret stammer fra flere perioder fra middelalder og frem med løbende nytilføjelser - senest under en nylig gennemgribende reovering af kirken, hvor også alterpartiet er udskiftet. Tidligere er ny udsmykning i form af en glasmosaik i vestgavlen udført af Erik Heide tilført kirkerummet.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger højt på et bakkedrag ved Limfjorden tæt ved broen til Thy. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner fredning på nær mod syd. En gravhøj er blevet udjævnet og indlemmet i kirkegården, der hovedsageligt hegnes af kampestendiger, men mod syd af kløvet kamp.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Den romanske kirke er opført af granitkvadre på skråkantsokkel. Våbenhuset er sammen med korgavlen hvidkalket, mens resten af kirken står med blanke kvadre, som er omsatte. Væggene i skibet er indvendigt behandlede med en retpuds. Apsis er delvist ombygget og i senmiddelalderen indrettet til sakristi og adskilt fra koret med en mur. Korbuen i granitkvadre er omsat. Romanske vinduer er bevaret i apsis og korets nordmur, herunder et østvindue. I vestgavlen ses et rundvindue med farvet glas, som i forbindelse med en tidligere reovering er erstattet med en glasmosaik udført af kunstneren Erik Heide. Det gamle vindue opbevares i tagrummet.

Tagværk: Apsis har halvkuppelhvælvning, kor og skib bjælkeloft. Alle tagværker er tækket med bly. Tagværket er fornyet med fyr, men har enkelte genanvendte ældre dele af tagværk i hanebånd og muligvis også over apsis.

Bygningsarkæologiske spor: Norddøren er tilmuret. I korbuen en frise af omvendte trekanter i planrelief samt en række uregelmæssige rudemønstre mellem siksakbånd. I skibets vestgavl er der spor efter den tilmurede tårnbue fra det nedrevne tårn.

Arkitekturhistorie: I 1890 fornyedes skibets indvendige sydmur, og nordmuren blev samtidigt omsat.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Muret, fritlagt.
Sidealterbord af granit, romansk, står i skibets nordøstside.
Altertavle. Ny glasudsmykning, men bevaringsværdig tidl. Kristusfigur (efter Thorvaldsen) af kallipasta er opsat på en hylde på skibets nordvæg.

Nationalmuseet

Døbefont. Romansk, granit, arkaderækkemed menneskehoveder og andre figurer.
Prædikestol. Landlig renæssance, fra o. 1610–20, med bevaringsværdig staffering og malerier (Kristus og evangelisterne) fra 1669 og bevaringsværdig staffering fra 1700-tallet.
Lydhimmel fra 1857.
Dørfløje. Mellem våbenhus og skib fra begyndelsen af 1800-tallet.
Klokke. Skriftløs, 1400-tallet, ophængt i en glug i vestgavlen.
Gravsten. Romansk, med reliefhugget processionskors.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirken fremstår helstøbt i sin staffering og placering af inventar.

SAMLET VURDERING

Kirken med apsis er en væsentlig repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og har en fantastisk beliggenhed og udsigt. Tagværket rummer ældre dele. Derudover har kirken bevaringsværdigt inventar fra flere perioder.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

- 1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring*
- 2. Væsentligt behov for udbedring*
- 3. Behov for udbedring*
- 4. Mindre behov for akut udbedring*

OBS: Ingen ældre mangler konstateret. Dog aktuel digesag fra 2022, hvor det anbefales at få digerne nøje gennemgået af kirkeministeriets kirkegårdskonsulent.

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Mindre fugtproblemer er uundgåelige og skal holdes under observation i form af datalogger og fokus på klima/temperatur i kirken.
- Anskaffelse af en affugter bør overvejes.

Skallerup kirke

Baggrund for notatet: Besøg i kirken 17. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af romansk skib og kor samt våbenhus mod nord fra 1800-tallet. Ved østgavlen ses en muret klokkestabel fra o. 1850. Inventaret er righoldigt fra flere perioder, både middelalder og renæssance med bl.a. alter og prædikestol fra 1800-tallet af samme snedker.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Skallerup kirke ligger på en stejl bakke tæt på Vildsund, og kirkegården er hegnet af kampestensdiger. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner fredning til alle sider.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Den romanske kirke i granitkvadre står med delvis blanke mure. En hvidkalket stribe ses under tagkægget, mens også våbenhuset er hvidkalket.

Tagværk: Nyere. Tagene er tækket med tegl, klokkestablen dog med brædder. Det indre har bjælkelofter.

Kalkmalerier: Ifølge bogen *Kirker på Mors* (1988) viste det sig ved en restaurering i 1985, at kirken helt tilbage til 1200-tallet har været udsmykket med kalkmalerier, som i de følgende århundreder flere gange blev overkalket med nye malerier. Desværre kunne intet bevares.

Bygningsarkæologiske spor: Tidligere spedalskvindue i sydsiden, men overvejende ødelagt. En kvader midt i skibets sydmur har en indristet løvefigur. Bevaret sidealterniche i nordsiden af triumfgavlen.

Arkitekturhistorie: En restaurering fandt sted 1936 (Arkitekt Jens Foged). Desuden hovedstandsættelse i 1985.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord/alter. Alteret er nygotisk, egetræ fra 1894, udført af Anders Dissing. Dækpladen fra det 1894 ødelagte granitalterbord ligger nu som trædesten foran våbenhusdøren.
Døbefont. Romansk, granit. Thybotype.
Prædikestol. 1894 af Anders Dissing efter tegn. af Arkitekt E. C. Fleischer.
Stolestader. Nyere, men ældre dele fra barok og renæssance. De øverste stole i sydsiden er fra beg. af 1600-tallet, de tilsvarende i nord fra 1700-tallet.
Klokke. Fra 1400-tallet.
Gravsten. Romansk, granit. Halvdelen af en korsprydet gravsten.

Nationalmuseet

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Kirken fremstår ganske helstøbt, bl.a. pga. sammenhængen mellem alter og prædikestol samt kontrasten mellem bemalet inventar, teglgulv og træværk.

SAMLET VURDERING

Kirken er en væsentlig repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen. Derudover rummer kirken væsentlige, sammenhængende inventarstykker fra forskellige tidsperioder. Desuden en god beliggenhed samt et murværk med indhugget motiv i kvadrene.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Ubedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler:	Vurdering
1. Trin ved hoveddør udbedres i fuger.	3, jf. ndf.
2. Pudsskader på vestgavl udbedres (afventer dog projekt).	1, jf. ndf.
3. Udbedring af sydvindue gøres pænere særligt ved fuger og skruer.	3
4. Kvaderstensmur i syd eftergås i fuger – evt. sammen med projekt vestgavl.	1
5. Murværk ved klokkestabel kalkes.	2
6. Fugtniveau i kirken holdes under obs.	3, jf. ndf.
7. Revner i korets og skibets nordside holdes under observation.	3
8. Undertag tættest vestgavl fastgøres.	2, jf. ndf.
Nye mangler:	
9. Våbenhus trænger til kalkning + fjerne grønne alger.	3, jf. ndf.
10. Rødalger ses enkelte steder, herunder våbenhus.	3, jf. ndf.
11. Revner i østgavlen (tagrum) og ankret under vinduet skal holdes under observation (istandsættelse evt. indarbejdes i vestgavsprojekt)	2, jf. ndf.

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 1: Er udbedret, men skal vedligeholdes løbende (graver er opmærksom herpå).
- Jf. punkt 6: En affugter er anskaffet, hvilket er godt, og andre målinger kontrolleres også.
- Jf. punkt 8: Undertagsløsningen er ikke det helt optimale valg, men tømreren har dog sikret gode adgangsforhold til at holde det tæt og under observation.
- Jf. punkt 9: Kalkningstjenesten anbefales kontaktet på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk.

Nationalmuseet

- Jf. punkt 10: En Akapad til tørrensning anbefales til at holde rødalgevæksten nede. Kan anskaffes via Museumstjenesten i Viborg.
- Jf. punkt 2, 11: Projektet bør prioriteres højt pga. risiko for vandindtrængning i sydvæggen. Murværksproblemerne i østgavlen, tagrum, kan evt. indarbejdes i det eksisterende projekt.

Solbjerg kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 17. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af romansk kor og skib samt sengotisk tårn og et nyere våbenhus mod nord. Inventaret spænder vidt fra middelalder over renæssance til barok.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Solbjerg kirke ligger på en bakketop med udsigt til både Mors og Thy. Kirkegården har skrånende terræn og er hegnet af kampestensdiger. Desuden omfattet af en Provst Exner- fredning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Den romanske granitkvaderkirke bestående af kor og skib, har skråkantsokkel og omsat murværk. Den står med blanke kvadre med enkelte hvidtede partier. Våbenhus og tårn er hvidkalket, det sidste dog med undtagelse af syd- og vestsidens kvaderpartier. Kun korets nordvindue er oprindeligt. Korbuen, med profilerede kragsten, er bevaret, men stærkt ophugget.

Tagværk: Tagværkerne, der har bladforbindelser, er nyere, af fyr. Kor og skib er blytækt, tårn og våbenhus teglhængt. Det indre har bjælkelofter. Våbenhuset fik ny dør og tagværk i 1936.

Kalkmalerier: I 1907 fremkom rester af kalkmalerier fra fire forskellige perioder. Bl.a. en mandorla og en korsfæstelsesscene fra o. 1550 på triumfvæggen. Nu overkalket.

Bygningsarkæologiske spor: Adskillige kvadre har stenhuggerfelter.

Arkitekturhistorie: Stor hovedstandsættelse af kirkens inventar i 1959. Desuden istandsættelse i 1905 af Erik Bayer. Øverste stokværk i tårn tilføjet i 1928.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Nyere panel i renæssancestil. Romansk alter bevaret bagved altertavlen.
Altertavle. Senrenæssance.
Himmel/baldakin. 1666. Stilistisk tæt forbundet med altertavlen, inkl. senere ændringer.
Stolestader. 1706 indskåret i gavl, men det meste højst sandsynligt fra o. 1600-25. Mange paralleller til Blidstrup, men større i sin helhed.
Døbefont. Romansk, granit, Thybotype
Prædikestol. Ungrenæssance. Ca. 1600 + samtidig himmel.
Præstestol. Empire, skabsform.
Bænk. Måske brudebænk af renæssancepanelværk fra 1600-tallet.
Skab. Slutn. af 1700-tallet. Fyr. P.t. placeret i tårnets første stokværk.
Klokke. Johs. Hinrici 1475. Ny aflastningsklokke.
Epitafium. Sognepræst Jens Knudsen m. familie, 1674.

Nationalmuseet

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Særdeles helstøbt, især inventarmæssigt og ift. farvesætning.

SAMLET VURDERING

Kirken er en væsentlig repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen. Kirken rummer særdeles væsentlige inventarstykker fra især renæssancen, herunder det helstøbte stoleværk.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring

2. Væsentligt behov for udbedring

3. Behov for udbedring

4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Fuger i sokkel eftergås.	3
2. Kvaderstensmurværk mod syd eftergås i fuger.	3
3. Rundt vindue i østgavl istandsættes/males.	3
4. Tagrum over våbenhus behandles for borebiller og der skabes ventilation.	Ej besigtiget
5. Træstolper på altertavlens bagside rengøres og behandles for borebiller.	2, jf. ndf.
6. Låge ved sydindgang males.	Ej besigtiget
Nye mangler	
7. Murankre og revner i tårnrum holdes under obs. (dokumenteres).	3
8. Prædikestolen skal besigtiges for eventuelle borebiller og stand generelt.	2, jf. ndf.
9. En affugter bør anskaffes.	2, jf. ndf.
10. Revner i skibets østgavl set fra tagrum holdes under obs.	3
11. Opskalninger af kalk omkring vindue i tårnrum.	3
12. Enkelte fugtskjolder i murværk, som bør holdes under obs.	3, jf. ndf.
13. Revne i skibets vestgavl skal holdes under obs.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 8: Kirkens historiske inventar trænger til at blive besigtiget af Nationalmuseets konserveringsfaglige kirkekonsulent, især med fokus på altertavle og prædikestol. Det kan ikke udelukkes, at der er aktivt borebilleangreb i prædikestolen, og dette bør holdes under observation. Pga. ventetid bør der hurtigst muligt anmodes om en besigtigelse på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. Denne er uden beregning for menighedsrådet. Inventarets fremtidige konserveringsbehov bør under alle omstændigheder klarlægges, så det kan

Nationalmuseet

indregnes i de kommende års planer for vedligehold. Hvis der konstateres aktive borebilleangreb, skal museet ligeledes kontaktes.

- 1700-tals skabet har tidligere været indmuret i skibets nordvæg, men er nu fjernet fra kirkerummet og placeret på tårnets 1. stokværk. Imidlertid er denne opbevaringsløsning uhensigtsmæssig, og der ses insektangreb i skabets træværk. Nationalmuseets konserveringsfaglige kirkekonsulent skal også besigtige skabet sammen med inventaret i kirkerummet, så retningslinjer kan gives for bedre opbevaring fremadrettet. Menighedsrådet skal derfor huske at informere kirkekonsulenten om, at der befinder sig bevaringsværdigt inventar i tårnet og ikke kun i selve kirkerummet.
- Der konstateres kuldebro ved forsatsvinduer i bl.a. tårnrum, og generelt ses der nogle fugtskjolder rundt omkring i kirken, som skal holdes under observation. Datalogging af kirkens klima og en affugter kan anbefales.
- Kalkningstjenesten bør kontaktes med henblik på generel vejledning om løbende vedligehold af kirkens murværk.

Bjergby kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 17. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af et langhus fra romansk tid, hvorpå apsis er tilføjet direkte, dvs. intet kor. Altertavlen er tilpasset apsidens bue. En klokkestabel står langs vestgavlen. Våbenhuset er fornyet midt i 1800-tallet. Inventaret er primært fra middelalder og renæssance, men med nyere tilføjelser.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken er højtliggende i terrænet. Den er omgivet af et jorddige med stensat yderside. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner fredning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Hele kirken består af granitkvadre på skråkantsokkel. Kvadermurene står blanke, de ommurede taggavle er hvidtede ligesom vinduessmige og våbenhuset. Kvaderklædningen er stærkt omsat.

Tagværk: Tagværket er nyere, af fyr, og er tækket med bly. Langhusets indre har bjælkeloft. OBS: Tagværket kunne ikke besigtiges. Ældre dele kan derfor ikke udelukkes.

Bygningsarkæologiske spor: Et romansk vindue i apsiden er tilmuret, ligesom norddøren. En vinduesoverligger er indmuret på nordsiden. Den retkantede syddør har skråkantet overligger.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Det romanske alterbord af granitkvadre med monolit plade er bevaret bag det nuværende alter.
Altertavle. Altertavlen, senrenæssance (1641). I midtfeltet et samtidigt maleri (krucifiksgruppe flankeret af »Kirken« og »Synagogen«).
Døbefont. Romansk, granit, Thybotype.
Prædikestol. O. 1625. Nederst en portalfyldning i senrenæssance, af eg, fra et stolestadepanel.
Himmel. Muligvis en kopi af oprindelig.
Korbuekrucifiks. Sengotisk, fra o. 1400–1450. På skibets nordvæg.
Stolestader. Fra 1648.
Præstestol. Renæssance eller renæssancestil (bør dateres).
Dørfløj. I syddøren. O. 1700.
Klokke. Fra 1486. Omstøbt 1919.
Pengeblok. O. 1700.
Gravsten. Romansk gravsten med latinsk kors.

Nationalmuseet

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Altertavlens form, som er tilpasset apsishvælvet, er unik og samstemt med resten af kirkens inventar. Kirken er meget helstøbt.

SAMLET VURDERING

Kirken skiller sig bygningsarkæologisk ud med sit manglende kor, hvor skib og apsis i stedet er direkte forbundne. Desuden rummer kirken et unikt inventar.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring

2. Væsentligt behov for udbedring

3. Behov for udbedring

4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Fuger i sokkel eftergås og fyldes.	3
2. Rist i nordgavl udskiftes til en fintmasket udg.	4
3. Ventilationshuller mod syd i stil med nordlige.	4, jf. ndf.
4 Blyhvidt på loft bør fjernes (ikke af graver).	Tagrum ej besigtiget
5 Dige mod sydvest holdes under obs.	3, jf. ndf.
6 Kirkegårdslåger males.	3
Nye mangler	
7 Revnedannelser i apsis, langhusets sydside over vindue og vestsiden holdes under obs.	3
8 Våbenhus kalkes.	3
9 Revnedannelser mellem langhus og våbenhus holdes under obs.	3
10 Prædikestolen i mindre god forfatning (muligvis borebiller)	2, jf. ndf.

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 3: Umiddelbart er ventilationshullerne ens i begge sider, men øget ventilation kan sikkert godt anbefales. Tagrum dog ikke besigtiget pga. blyhvidt og flagermusekskrementer. Graver oplyste, at der er planlagt oprydning/rengøring.
- Jf. punkt 5: Kirkegårdskonsulenten anbefales kontaktet.
- Jf. punkt 10: Kirkens historiske inventar trænger til at blive besigtiget af Nationalmuseets konserveringsfaglige kirkekonsulent, især med fokus på altertavle og prædikestol. Det kan ikke udelukkes, at der er aktivt borebilleangreb i prædikestolen, og dette bør holdes under observation. Pga. ventetid bør der hurtigst muligt anmodes om en besigtigelse på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. Denne er uden beregning for menighedsrådet. Inventarets fremtidige konserveringsbehov bør under alle omstændigheder klarlægges, så det kan

Nationalmuseet

indregnes i de kommende års planer for vedligehold. Hvis der konstateres aktive borebilleangreb, skal museet ligeledes kontaktes.

- Løberen i midtergangen anbefales fjernet af hensyn til bl.a. indeklima og vedligehold.

Flade kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 17. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af kor og skib fra romansk tid samt sengotisk våbenhus mod nord. Ved vestgavlen ses en nyere klokkestabel. Inventaret er primært fra renæssancen, men rummer også en romansk døbefont samt nytilføjelser af Erik Heide (krucifiks og due ved prædikestol).

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Flade kirke ligger højt placeret på skrånende terræn og hegnes af terrassedannende kampestensdiger til alle sider. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner-fredning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kirken er en kvaderstensbygning med skråkantsokkel, som i senmiddelalderen blev udvidet med et kampestensvåbenhus. Kvadermurene står blanke, mens de delvis ommurede taggavle og våbenhuset er hvidtet. Korbuen, med profilerede kragsten, er omsat. Syddøren er tilmuret, men norddøren i brug.

Tagværk: Kor og skib er tækket med bly, våbenhuset med tegl. Det indre har bjælkelofter. Der er ældre dele af eg i tagværket flere steder, bl.a. i form af hanebånd og spær. Et spær er også genanvendt som hanebånd.

Bygningsarkæologiske spor: Et blændet romansk vindue prydet af tovstav i korgavlen. To menneskehoveder i relief i vestgavlen. Et solur indristet i en kvader i skibets sydside. Ristning i korgavlen med Herrens hånd, der velsigner jorden. Desuden flere stenhuggerfelter.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Romansk, af granitkvadre, men omsat i 1880'erne.
Altertavle. Altertavlen består af midtskabet af en lutheransk fløjaltertavle fra slutningen af 1500-tallet, som o. 1700 fik udskårne bruskbarokke storvinger. I midten et maleri, Kristus og Nikodemus, malet af Ane Villadsen, Tødsø, 1930–36.
Døbefont. Romansk, granit.
Prædikestol. Prædikestol i renæssance fra o. 1625 med himmel fra o. 1650. Desuden tilføjet nyere elementer 1883.
Stolestader. Nye, men udformet med forbillede i en gavlplanke fra o. 1700.
Præstestol. 1905, i renæssancestil (måske ældre dele).
Klokke. 1486.
Præsterækketavle. 1884.
Gravsten. Skriftløs, romansk, med processionskors i højt relief i skibets sydmur. Desuden en romansk, af granit, m. indskrift indhugget i en kvader højere oppe.

Nationalmuseet

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

De indvendige tiltag under kirkens restaurering i 1905 bygger ovenpå det eksisterende inventar på en helstøbt måde, hvor alt er nøje afstemt og af høj kvalitet. Flere historiske lag fornemmes som en helhed.

SAMLET VURDERING

Kirken er en væsentlig repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og har en unik beliggenhed. Derudover rummer kirken mange, meget væsentlige inventarstykker fra forskellige tidsperioder, som også nyere restaureringer har bygget ovenpå med stor respekt for det eksisterende. Desuden en unik udsmykning af bygningens facader i form af solur m.v. og ældre dele i tagværket.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler (2019)	Vurdering
1. Revner ved korbue holdes under obs.	3
2. Isolering på loft reng. (OBS: blyhvidt!)	2
Ældre mangler (2021)	
3. Forskelling over våbenhus mod skib tættes.	3
4. Hul i vindue mod nord i skib forsøges tætnet.	2
Nye mangler	
5. Kalkning af våbenhus + fjerne grønne alger.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Det oplyses, at man overvejer at ombytte det nuværende altermaleri med dets forgænger, som også hænger i koret. Hvis ikke en besigtigelse af det historiske inventar er foretaget af Nationalmuseets konserveringsfaglige kirkekonsulent, bør en sådan anmodning finde sted på kirkekonsulenter@natmus.dk, så det kan afgøres, om altertavlens træværk tåler billedudskiftning. En rapport med retningslinjer bliver da lavet forud for projekteringen. Der er i øjeblikket lang ventetid på besigtigelse. Ombygningen kræver stiftsøvrighedens godkendelse.
- Der bør være opmærksomhed på løbende observation af de kalkede flader, så småting ikke udvikler sig.

Tæbring kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 18. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirkebygningen består af romansk kor og skib fra romansk tid samt våbenhus fra 1919. En klokkestabel er placeret i kirkegårdens sydøstlige hjørne. Inventaret er primært fra 1600-1700-tallet, dog med nyere stoleværk og romansk alterbord og døbefont.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger ensomt placeret tæt ved kysten af Dragstrup Vig. Nord for kirkegårdens kampestensdige falder strandbrinken brat ned til vigen. Kirkegården er på nær mod vest omfattet af en Provst Exner-fredning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kirken står i granitkvadre med skråkantsokkel. Kvadermurværket står blankt, murstenspartierne hvidkalkede. Koret har et lukket østvindue. Syddøren er i brug, norddøren tilmuret. Korbuen er velbevaret.

Tagværk: Ved istandsættelsen i 1919 blev tagværkerne fornyet af fyr og overalt teglhængte. Det indre har bjælkelofter.

Kalkmalerier: Ingen synlige kalkmalerier, men under hovedstandsættelsen i 1919 blev der fundet fragmenter af sengotiske figurative kalkmalerier på skibets syd- og nordvæg samt triumfvæggen. Der var endvidere en yngre efterreformatorsk dekoration i triumfbuen og på triumfvæggen samt i opgangen til prædikestolen.

Bygningsarkæologiske spor: Der er stenhuggerfelter i bl.a. korets østmur, sydmur, i syddørens overligger samt skibets vestgavl og sydmur.

Arkitekturhistorie: Kirken præges af en i 1918–19 gennemført hovedstandsættelse (Arkitekt Hother Paludan), hvor bl.a. våbenhuset fornyedes.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Romansk, granit. Pladen har to relikviehuller, det ene hjerteformet, det andet firkantet.
Altartavle. Renæssance, o. 1610–20. Storfeltet indeholder et maleri, <i>Jesus blandt de Skriftkloge</i> , af Johan Thomas Skovgaard, 1935.
Døbefont. Romansk, granit.
Prædikestol. Renæssance fra o. 1590–1600 af Næssundtypen.
Stolestader. 1918-19.
Orgelpulpitur. 1918-19.
Skriftestol. 1706 (muligvis nyere m. genanvendte ældre dele).

Nationalmuseet

Klokke. Omstøbt 1868.
Lysekroner. o. 1650, lille, femarmet, med tre prydbøjler og ørn som topfigur. I koret.
Præsterækketavler. Over nord- og syddør.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Helstøbt. Meget inventar fra samme periode o. kirkens hovedstandsættelse i 1919 med udgangspunkt i det egns karakteristiske, historiske forlæg tilpasset det ældre historiske inventar. Harmonisk farvesætning.

SAMLET VURDERING

Kirken er en væsentlig repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen og har en af øens bedste udsigter. Derudover rummer kirken væsentligt historisk inventar fra især to forskellige tidsperioder, renæssancen og 1918-19, hvor man med hovedstandsættelsen på meget vellykket vis har tilført kirken nyt med stor respekt for det eksisterende. Dette ca. 100 år gamle inventar er i en sådan kvalitet, at bevaringsværdien sammen med renæssanceinventaret må betragtes som høj.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Utæthed v. skibets østgavl holdes under obs.	2, jf. ndf.
2. Vinduer mod syd bør skiftes.	2, jf. ndf.
3. Vestgavlens sokkel efterses og repareres.	2, jf. ndf.
4. Fuger eftergås og repareres efter behov.	2, jf. ndf.
5. Større luftspalte mellem trægulv og væg i kor.	3, jf. ndf.
Nye mangler	
6. Der konstateres generelt salte, rødalger og kalkproblemer.	2, jf. ndf.
7. Opvaringsproblemer, bl.a. på pulpitur.	4, jf. ndf.
8. Murkroner skal oprensnes for gammelt byggeaffald.	3
9. Der mangler låger til kirkegården (projekt).	2

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 1: Desuden skal understrygningen eftergås helt ind mod skibets østgavl.
- Jf. punkt 2: Skal istandsættes både mod syd og nord – evt. helt skiftes, hvis restaurering ikke er mulig.
- Jf. punkt 3-4: Kan udarbejdes som samlet projekt.

Nationalmuseet

- Jf. punkt 5: Der kan med tiden overvejes et projekt, hvor man helt fjerner træpodiet.
- Jf. punkt 6: Det bemærkes, jf. samtale med graveren, at et projekt er undervejs, og en besigtigelse af kalkede flader blev foretaget af Nationalmuseet i 2016 (rapport foreligger). Især pudsen på bagvæggen er medtaget, og når der tidligere har været fundet spor efter kalkmalerier i kirken, bør forværringer undgås. Nationalmuseet skal kontaktes, hvis man i mellemtiden – og under udbedringen - påtræffer farvespor på kalkflager.
- Jf. punkt 7: Det bemærkes, at der især på pulpituret befinder sig mange genstande, som der kan sorteres ud i. Oprydning bør prioriteres, når det er muligt. Tingene må dog ikke flyttes til tagrummet.

Rakkeby kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 18. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af kor og skib fra romansk tid samt våbenhus fra 1859 mod nord. En klokkestabel i træ er placeret ved skibets vestgavl. Inventaret er primært fra middelalder, renæssance og 1800-tallet.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Rakkeby kirke ligger i byens udkant, dog med en del omkringliggende bebyggelse. Kirkegårdens kampestensdiger er mod vest og syd erstattet med mur af kløvet kamp. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner fredning til alle sider.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Det romanske kor og skib består af granitkvadre på skråkantsokkel, mens våbenhuset mod nord er hvidkalket. Bygningens kvadmure står blanke. Både korets taggavl og den synlige del af triumfgavlen samt hele vestgavlen er også hvidkalkede. Korets øst- og nordvindue er oprindeligt. Korbuen er romansk med attisk profilerede kragsten. To lavtsiddende gemmenicher vestligt i korets langmure er formodentlig indrettet i gotisk tid. Norddøren er i brug.

Tagværk: De romanske byggeafsnit er blytækte, mens våbenhuset er teglhængt. Tagværkerne er nyere og af fyr. OBS: Tagværket er ikke besøgt, jf. synsrapporten.

Bygningsarkæologiske spor: Østvinduet er kendeligt som niche bag altertavlen. Huller efter to indmurede lydpotter ses øverst i korets østvæg. Syddøren er tilmuret og kan kun spores ved brud i soklen.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Romansk, nu tildækket af trækasse.
Altertavle. Renæssance, o. 1625. I 1905 blev storfeltets bagklædning, der var blåmalet og tjente som baggrund for et forgyldt kors, fjernet og erstattet af et maleri af E. Bayer, <i>Jesus i Samtale med to Mænd og en Kvinde</i> .
Døbefont. Romansk, granit.
Prædikestol. 1889, dog med ældre dele fra o. 1600. Himmel fra 1843. Også med ældre dele bevaret.
Stolestader. Ældste dele fra 1859. Moderniserede i 1926.
Vievandskar(?). Ved kirkens vestgavl. Har et meget svagt indhugget græsk kors.
Klokke. Omstøbt 1880.
Præstestol. Nyere. I koret.

Nationalmuseet

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Den lille landsbykirke har et fint, harmonisk interiør.

SAMLET VURDERING

Kirken er en væsentlig repræsentant for lokalområdet arkitektur i middelalderen og står velbevaret i sin helhed. Der er løbende blevet genanvendt ældre inventardele ifm. restaureringer, og lokale traditioner er dermed videreført. Den er desuden en egnstypisk landsbykirke præget af omkringliggende bebyggelse.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring

2. Væsentligt behov for udbedring

3. Behov for udbedring

4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Rygning i våbenhus eftergås og reparerer.	2
2. Fuger ved blyinddækninger på vestgavl reparerer.	3
3. Murankre mod syd undersøges.	4
4. Dørtrin ved våbenhus olieres/reparerer.	3
5. Blyhvidt i loftsrum fjernes af autoriseret.	Ej besigtiget
6. Kirkemur gås efter for løse fuger og større revner.	3
Nye mangler	
7. Mindre fugeudfald i kvadermurværk reparerer.	4
8. To knækkede tagsten i våbenhusets tagværk skal udskiftes (mørteludbedring ej tilstrækkeligt).	1
9. Vinduer i kor istandsættes.	4
10. Små revner i koret, skibets vestvæg og hjørner i våbenhus holdes under obs.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Der bør anskaffes en affugter til kirken. Graveren oplyser, at der allerede er indhentet rådgivning hos varme-, energi- og klimakonsulenten herom. Ved inventar- og murværksspørgsmål ifm. klima og opvarmning kan Nationalmuseet kontaktes på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk. Graveren er desuden gjort bekendt med at være ekstra opmærksom på eventuelle fugtrelaterede inventarproblemer og lugtgener i perioder, hvor kirken ikke er opvarmet.
- En Akapad til tørrensning af kalkede flader anbefales til at holde rødalgeveksten nede. Kan anskaffes via Museumstjenesten i Viborg. Dog er murværket ikke hårdt ramt.

Karby kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 18. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Karby kirke består af romansk apsis, kor og skib, hvortil der i sengotisk tid er føjet våbenhus, vestforlængelse, tårn, sakristi og sydkapel. Tårnet tjener i dag som våbenhus. Inventaret spænder vidt over flere perioder, både middelalder, renæssance, barok og nyere. Kirken var i middelalderen var indviet til Vor Frue.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger højt i byen nær Visby bredning. Mod nord og øst delvist bevarede kampestenstidiger, mod de andre sider mure i kløvet granit. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner-fredning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Apsis og kor er opført af granitkvadre på skråkantsokkel i en murteknik, som antyder høj ælde. Skibets romanske del er opført af rå marksten uden særskilt sokkel. På nær apsisen er hele kirken hvidkalket. Våbenhuset er bygget af munkesten over et enkelt kvaderskifte. Vestforlængelsens nordmur er ligeledes nederst kvadersat, derover af munkesten. Vesttårnet er nederst af kvadre og kamp, derover af munkesten. Tårnrummet er overdækket af oprindelig krydshvælv. Apsiden har hvælv. Sakristiet ved korets nordside er opført af munkesten over kvaderskifte med oprindelige krydshvælv og fladbuet dør mod koret. Det store sydkapel er bygget af kvadre og rå kamp og til dels ommuret efter brand 1946. Det oprindelige østvindue ses ikke i den stærkt omsatte ydermur, men står indvendigt som lav blænding.

Tagværk: De nuværende tagværker er af eg, over koret og skibet med tappede forbindelser og øksehuggede stregnumre. Dog er tagværkerne fornyede visse steder. I tårnet findes også genanvendt eg. Med undtagelse af våbenhuset, der er teglhængt, er hele kirken blytækt. I det indre er bjælkelofterne rødmaledede. Tagværkerne er bevaringsværdige.

Kalkmalerier: Sakristiets hvælv er dækket af kalkmalede akantusranker og cirkelmedaljoner med evangelistfigurer fra o. 1700. Også på korets nordvæg findes overkalkede rester. I 1989 på korets sydvæg mellem vindue og vestvæg fundet spor af kalkmaleri. Desuden spor på korets sydvæg samt på nordlig del af apsis.

Bygningsarkæologiske spor: Syddøren ses ikke. Norddøren er stærkt omdannet. Apsiden har gesimsfrise af kvadre med rundbuefelter. Den er prydet af lisener med attiske baser og stærkt fremspringende, groft udhuggede kapitæler. To billedkvadre med modstillede løver flankerer det tilmurede østvindue. Under tårnets oprindelige vindue er i 1925 brudt en stor dør, hvis granitoverligger prydes af et lille korsfæstelsesrelief.

Nationalmuseet

Arkitekturhistorie: Arkitekt Hother Paludan arbejdede på kirken i 1925 og brød bl.a. døren i tårnet.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens historiske inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Romansk, granit. Skjult under panel med arkadefelter i renæssance fra o. 1600.
Altertavle. Bruskbarok, 1690. med maleri fra 1920, <i>Kristus og en skriftklog</i> , af Poul Christensen. Storfeltets opr. maleri, et nadverbillede af Christen Pedersen Lyngbye, er ophængt på skibets nordvæg.
Døbefont. Romansk granitdøbefont af morsingtype. Tilhørende indskriftstavle fra o. 1700.
Fontehimmel. Barok, o. 1700.
Prædikestol. o. 1600. I arkadefelterne pietistiske malerier af Christen Lyngbye 1703. Nyere himmel.
Korbuekrucifiks fra o. 1700 hænger i koret på tavle.
Stolestader. Primært renæssance fra o. 1600–25. Kun i sydkapellet og under pulpituret nyere. Ud for norddøren har stovværket smukt udskårne indgangspaneler.
Herskabsstol. De to østlige stolestader har tjent som herskabsstole for Ørndrup.
Dørfløj. Foran norddøren. O. 1700. Rester af gammel lås og håndtag bevaret.
Klokke. Kirkens to klokker er begge fra 1638.
Epitafium. Epitaf over Johanne Jørgensdatter, † 1672, Mads Schyttes hustru, forfærdiget af lille husalterlignende tavle fra o. 1610; ophængt på skibets nordvæg.
Præstetavler. I koret tre tavler. Den ældste, der er formet som et skab, er opsat af provst Mads Schytte o. 1680.
Pulpitur. Vestpulpitur fra 1680 med malerier af Christen Lyngbye.
Ligsten. I sydkapellets mur ligsten af granit, vist fra o. 1300, med Georgs-kors og hugget latinsk indskrift. Nord for skibet er opstillet en gravramme af fire granitstolper, der 1913 blev fundet under skibets gulv. Under sydkapellet gravkælder for Ørndrups ejere (nu varmekælder).

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Særdeles helstøbt, om end tilbygningerne ikke er indrettet som førhen og derfor ikke er tilpasset indretningen af kor og skib.

SAMLET VURDERING

Kirken er både ved sin ejendommelige romanske arkitektur og sit rige inventar af betydelig antikvarisk interesse. Kalkmalerierne er en af landets få barokke figurudsmykninger, som udmærker sig ved at være en fuld udsmykning af sakristiet. Desuden ældre tagværk af eg og flere bygningsarkæologiske spor.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. *Meget væsentligt/akut behov for udbedring*

2. *Væsentligt behov for udbedring*

Nationalmuseet

3. Behov for udbedring

4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Oprydning på loft.	3, jf. ndf.
2. Vinduer i sakristi + gl. våbenhus males.	3, jf. ndf.
3. Sugfjæl males.	2
4. Blyinddækning langs østgavl på skib repareres.	3, jf. ndf.
5. Oprensning af murkrone øverst i tårn.	3, jf. ndf.
Nye mangler	
6. Løse stole og reoler skal rykkes længere væk fra stoleværkspaneler og murværk (særligt kalkmalerierne) for minimering af fugtophobning, knubs og stød. Evt. skal noget helt fjernes.	3
7. Fugt og saltskader i våbenhusets murværk, kor, apsis og tårnrum holdes under obs.	3
8. Vinduer i sideskib skal istandsættes.	2
9. Vindue i apsis skal istandsættes.	3
10. Vindue våbenhus istandsættes.	3
11. Lem nederst i udvendigt murværk, sideskib, istandsættes.	3
12. Lem i tagrum over sideskib istandsættes.	3
13. Udtørringsskader på store dele af historisk inventar, primært stoleværk.	1, jf. ndf.

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 1: På loftet ligger flere bevaringsværdige inventargenstande, herunder muligvis rester af Lødderup kirkes stoleværk og et ældre orgel. Oprydning skal derfor foregå i samråd med Nationalmuseet med henblik på forbedring af opbevaringsforhold for de bevaringsværdige dele, hvoraf nogle er i meget dårlig forfatning. Kontakt via mail: kirkekonsulenter@natmus.dk.
- Jf. punkt 2: Vinduer skal ikke blot males, men istandsættes.
- Jf. punkt 4: Desuden skal puds på korets østgavl istandsættes.
- Jf. punkt 5: Her menes muligvis murkronerne over skibet, som trænger.
- Jf. punkt 13: Allerede i 2011 konstateredes udtørringsskader i kirkens yderst bevaringsværdige historiske inventar samt dørløjen mod nord. Imidlertid har udbedring ikke fundet sted. Der bør udarbejdes et projekt og evt. kigges på kirkens opvarmningsmønstre, hvis forværringer i mellemværende periode har fundet sted. Menighedsrådet bør overveje at få inventaret genbesigtiget inden projekteringen, men kontakt Nationalmuseets konserveringsfaglige kirkekonsulent først for en vurdering af behov herfor: kirkekonsulenter@natmus.dk. Da der er ventetid, bør henvendelse foregå snarest. Det bemærkes, at der siden besigtigelsen i 2011 er blevet opsat gardiner til forebyggelse af udtørring pga. solskader, hvilket er godt, men inventaret har stadig et konserveringsbehov.
- En Akapad til tørrensning af kalkede flader anbefales til at holde rødalgevæksten nede. Kan anskaffes via Museumstjenesten i Viborg.
- Der trænger til oprydning i flere af kirkens rum og bedre opbevaringsløsninger tilpasset kirkens arkitektur og historiske inventar. Generelt er indretningen med nyere, utilpasset møblement flere steder uhensigtsmæssig. Især placeringen af reoler lige op ad murværket i

Nationalmuseet

sakristiet, som rummer nogle af øens eneste kalkmalerier, er ikke god. Menighedsrådet bør derfor især overveje nyindretning af dette rum, men opbevaringen flere steder i kirken kan generelt forbedres. Al risiko for øget fugtophobning, knubs og stød bør minimeres, når kirken rummer så værdifuldt historisk inventar samt en unik kalkmaleriudsmykning.

Agerø kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 18. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet). Agerø Kirke og Sogn v. Sydvestmors pastorat/Arne Silkjær.

Kort præsentation af kirken:

Agerø er en lille filialkirke til Karby, den yngste kirke på Mors, og blev indviet i 1908. Den er tegnet af arkitekt P. C. Pedersen. Kirken består af femkantet kor, skib samt et vesttårn, der tjener som våbenhus. Udsmykning og farvesætning af Agerø Kirke blev udført i 1994 af Therese Licht Nielsen.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger højt midt på Agerø med vid udsigt over Limfjorden. Kirkegården hegnes af en gul stenmur, dækket med røde teglsten. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner-fredning.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Hele kirken er pudset og kalket på både ydre og indre facader. Alt murværk af tegl på granitsokkel. Kirkens vinduer er rundbuede med bred fals udvendig og støbt sålbænk. En glasmosaikregnbue ses over døren mod vest. Ligeledes et udsmykket østvindue i koret. Korbuen er muret og pudset, kragbånd med tandgesims.

Tagværk: Tagværket er teglhængt. Indvendigt har kor, skib og tårnrum malede bjælker og trælofter.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Træ og filt efter romansk forbillede.
Altertavle. Ingen. Men fremtrædende gyldent kors i lille østvendt glasmosaikvindue.
Døbefont. Af kunststen efter romansk forbillede.
Prædikestol. Udsmykket af kunstneren i 1994.
Stolestader. Bænkene var tidligere gråmalede med egetræsmaledede fyldninger. Blev i 1994 renoveret og fik sit nuværende udseende af kunstneren.
Klokke. 1907.
Mindeplade over sognepræst Jens H. Markvorsen, 1950.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Den lille kirke fremstår meget helstøbt og er stilistisk sammenhængende pga. udsmykningen og farvesætningen foretaget af kunstneren i 1994.

SAMLET VURDERING

Kirken er øens yngste og burde derfor adskille sig væsentligt fra øens ældre kirker. Imidlertid har man valgt at bygge videre på traditionerne fra de romanske middelalderkirker ift. inventar og

Nationalmuseet

videreført disse i den nye kirke i nyfortolkning. Det ses især med valget af døbefont og alterbord. Kirken er derfor stadigvæk repræsentant for øens samlede kulturhistoriske håndværkstraditioner og kunst, selvom den er nyere. Desuden er beliggenheden unik.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. *Meget væsentligt/akut behov for udbedring*
2. *Væsentligt behov for udbedring*
3. *Behov for udbedring*
4. *Mindre behov for akut udbedring*

Ældre mangler	Vurdering
1. Indvendige revner holdes under obs.	3
2. Vinduerne kittes og males (fra Karby synsrapport).	3
3. Kalkning bør overvejes, især i kor.	2 (jf. ndf.)
Nye mangler	
4. Revnedannelser i gavle holdes under obs.	3
5. Gråmalet træværk, især loft, trænger til maling.	4 (jf. ndf.)

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Jf. punkt 3: Indvendigt og udvendigt murværk er ikke i god forfatning. Kalkningstjenesten bør rekvireres til vejledning om kalkning både inde og ude – især grundet kirkens beliggenhed, hvor bygningen er særdeles udsat for vejr og vind. Kalkningstjenesten kontaktes via kirkekonsulenter@natmus.dk
- En vurdering af eventuelt behov for besigtigelse af prædikestolens skader i bemalingen skal foretages af Nationalmuseet. Kontakt Nationalmuseets konserveringsfaglige kirkekonsulent på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk og vedlæg gerne et par billeder af prædikestolen (i sin helhed samt nærbillede af bemaling, både den grålige og motivet)

Hvidbjerg kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 18. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Hvidbjerg kirke består af romansk apsis, kor og skib samt vesttårn fra o. 1500, der nu tjener som våbenhus. Inventaret er primært fra middelalder og renæssance.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Hvidbjerg kirke ligger østligt i sognet og hegnes af brede kampestenssatte jorddiger. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner fredning mod syd.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: De romanske bygningsdele er opført af granitkvadre over en profileret sokkel. Kirken står nu med rensede kvadre, også nederst på tårnet, der ellers er hvidkalket. Apsiden har intakt østvindue. Den snævre, romanske korbue har profilerede kragsten og skråkantsokkel. Tårnet er over udflyttede kvadre fra skibets nedbrudte vestgavl bygget af munkesten i munkeskifte. Tårnrummet har oprindeligt krydshvælv.

Tagværk: Kirken er overalt blytækket. I korgavlen er indgangen til apsisetaget overdækket med en bred, ældre egebjælke. Korets tagværk er af gammelt, omsat egetømmer – de øvrige tagværker er nye. Eksempelvis er der nyere tømmer af fyr i tårnet. Kor og skib har indvendigt bjælkelofter.

Udsmykning: Der har tidligere været en nyere, kalkmalet dekoration over korbuen, som nu er overkalket.

Bygningsarkæologiske spor: Skibets oprindelige døre er nu tilmurede. I skibets nordmur ses også et tilmuret romansk vindue.

Arkitekturhistorie: Apsis blev i sengotisk tid adskilt til sakristi ved opførelsen af en munkestensmur under apsisbuen. Et våbenhus af bindingsværk mod syd omtales 1704, men er for længst nedbrudt.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Romansk, skjult bag nyere panel.
Altertavle. Lutheransk fløjtype fra o. 1590. Maleri af Venzel Tornøe 1884.
Døbefont. Romansk, granit, Morsingtype, med rankeværk på foden.
Prædikestol. 1601 i Næssundtype. Samtidig himmel.
Stolestader. Oprindeligt var de to østligste stolestader i hver side fra o. 1600, men efter nedtagning bænke, befinder en af gavlene sig nu i tagrummet, således at kun tre renæssancegavle befinder sig i kirkerummet. Desuden bevarede panelstykker fra samme periode. Arkadeprydet renæssancepanel med evangelistbilleder hænger på skibets vestvæg.
Fontelåg i tagrum.

Nationalmuseet

Klokke. 1850.
Kirkebøsse. 1800-tallet.
Gravsten. En udsmykket gravsten af ølandskalk, hugget af Nykøbing barok-mesteren, ligger nord for koret. Muligvis flyttet ind i våbenhuset (kan være overset under besøg).
Løst bræt. Måske frisestykke fra nedbrudt pulpitur. Over døren mellem tårnrum og skib.

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Helstøbt, også i sin farvesætning.

SAMLET VURDERING

Kirken er en væsentlig repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen. Kirken rummer væsentlige inventarstykker fra især renæssancen. Desuden et ældre tagværk.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Indvendigt murværk i tårn udbedres partielt.	3
2. Fugt i våbenhus holdes under obs.	3
3. Revner ved kor mod skib samt i skib mod sydvest holdes under obs.	3
4. Låger til kirkegård renses og males.	3
Nye mangler	
5. Murværket i tårnet i dårlig forfatning – projekt bør planlægges i god tid. Der ses både opskalninger og forvitrede mursten.	4
6. Murankre i tårnet skal istandsættes på et tidspunkt (evt. indgå i projekt, jf. punkt 5).	4
7. Aktivt borebilleangreb øverst i tårnets tagrum.	1
8. Beslag på klokkestolen skal istandsættes eller muligvis helt udskiftes (projekt).	4
9. I væggen mellem kor og apsis laver rester fra indmuret stabel fra tidl. dør uro i murværket. Holdes under obs. (projekt).	4
10. Enkelte fugtskjolder, opskalninger og smårevner i murværk holdes under obs. Især i apsis.	3

Nationalmuseet

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Den bevaringsværdige stolegavl fra renæssancen, som sammen med en lignende, men nyere, opbevares i skibets tagrum, skal tilbage i kirkerummet, da den ikke tåler at være på sin nuværende placering. Nationalmuseet skal kontaktes for vejledning om en god løsning herpå. Kontakt via mail: kirkekonsulenter@natmus.dk

Redsted kirke

Baggrund for notatet:

Besøg i kirken 18. november 2022, Danmarks kirker, TRAP DANMARK V, VI, Antikvarisk-Topografisk Arkiv (Nationalmuseet).

Kort præsentation af kirken:

Kirken består af romansk kor og skib, sengotisk våbenhus mod nord samt vesttårn fra 1936. Kirken er især rig på renæssanceinventar.

FREMHÆVEDE BEVARINGSVÆRDIER

Landskabelig placering, kirkegården, dens bygninger og afgrænsning:

Kirken ligger centralt i Redsted og hegnes mod nord og øst af kampestensdiger, mod syd og vest af mure af kløvet Kamp. Kirkegården er omfattet af en Provst Exner-fredning mod vest.

Kirkebygningen:

Facader (ydre/indre), murværk og hvælv: Kor og skib er opført af hyppigt omsatte granitkvadre over skråkantsokkel. Tårn og taggavl er hvidkalkede. Den smalle triumfbue har attisk profilerede kragsten samt skråkantsokkel. Tårnet, der er af mursten over kvadre fra den nedbrudte vestgavl, er bygget af arkitekt Jens Foged. Våbenhuset er både ud- og indvendig sat af granitkvadre. Dets fladbuede yderdør er oprindelig.

Tagværk: Over kor og skib bevaret gammelt egetagværk med to lag hanebånd, det nedre tappet, det øvre blad. Våbenhusets tagværk er nyt, af fyr. Tagene er tækket med bly på nær det teglhængte våbenhus. Indvendigt bjælkeloft.

Bygningsarkæologiske spor: Korets romanske østvindue står som indvendig vægniche. Udvendigt ses kun over- og underligger. Genanvendte romanske dele i andre vinduer. Flere stenhuggerfelter indvendigt i bygningen også. Syddøren har oprindeligt haft søjleportal.

Kirkens inventar:

Blandt kirkens inventar bør følgende fremhæves:

Alterbord. Rester af muret alterbord under panel fra 1600-tallet.
Altertavle. Renæssance fra o. 1600. I storfeltet maleri, <i>Kristus og de små børn</i> , af E. Jurs 1925.
Døbefont. Romansk, granit med rundstavprydet kumme.
Prædikestol. Fra 1595, af Næssundtype med staffing fra år 1700. Prædikestolshimmel fra 1699.
Stolestader. Lukket, fra o. 1650. De forreste har anden udsmykning end resten.
Præstestol/Skriftestol. Fra 1699, i koret.
Degnestol. Fra o. 1600, i koret.
Dørfløj. Mod nord. Jernbunden. 1600-50.
Klokke. Med motiv. 1786.

Nationalmuseet

Samlet helhedspræg/helstøbthed:

Til trods for, at det bevaringsværdige renæssancestoleværk efter nyt varmeanlæg ikke længere er bevaret i sin helhed, fremstår kirken stadig med et helstøbt, tydeligt præg fra perioden samt med en farvesætning, som harmonerer godt med det nyere alterbillede.

SAMLET VURDERING

Kirken er en væsentlig repræsentant for lokalområdets arkitektur i middelalderen. Kirken rummer væsentlige inventarstykker fra især renæssancen, både i skib, kor og nordlig dørfløj. Desuden ældre tagværk.

SYNSRAPPORT (PROVSTESYN)

Synsrapportens mangler er på baggrund af kulturhistorisk og arkitektfaglig vurdering blevet kategoriseret. Kun anmærkninger vedr. kirkebygningen og bygninger indenfor kirkegårdsafgrænsningen er medtaget. Udbedrede forhold vurderes ikke.

1. Meget væsentligt/akut behov for udbedring
2. Væsentligt behov for udbedring
3. Behov for udbedring
4. Mindre behov for akut udbedring

Ældre mangler	Vurdering
1. Jerngitre på kirkegård efterses.	3
2. Rude i kældervindue skiftes.	3
Nye mangler	
3. Beslåning på kælderdør istandsættes.	3
4. Sugfjæl males på tårn.	3
5. Vinduer på skibets sydside istandsættes og males.	3

Bemærkninger til overvejelse fra NM og KBI:

- Opbevaringen af de nedtagne dele af renæssancestoleværket er ikke hensigtsmæssig. Låger m.v. skal ikke stå ubeskyttet opbevaret i tårnets tagrum, men derimod forblive i det indeklima, som de gennem århundreder har været vant til. Nationalmuseet skal kontaktes for vejledning om bedre opbevaring på mail: kirkekonsulenter@natmus.dk